

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Királyunk.

Lehullott a gyász sötét fátyola és örömtüzek gyúltak ki a szivekben. *Egy* gondolatban, *egy* érzelemben csendültek össze a lelkek és e gondolatban, ez érzelemben a multnak legdicsőbb emlékei a jövő édes, boldogító, büszke reményeivel ölelkeztek. Mindaz, a mi a haza szivét dobogtatja, annak a történelmi pillanatnak nagyszerűségében és fenséges áhítatában szólalt meg, a melyben nemzetünk a legfelsőbb hatalom és legmagasabb méltóság szent jelvényével, évszázadok hosszú sorának fényétől és dicsőségétől beragyogott ékszerével diszította felkent királyát. Az egész nemzet lelke eszményeivel és óhajaival ott volt ő Budavára ormain, a melyekről egy évezred tekint le népünkre és ott volt Magyarország géniusza, megkoszorúzza a frigyét, melyben a koronázás szent cselekedete a nemzetet királyával egyesítette.

Ennek a koronának legtündöklőbb ékkövei a nemzet és a fejedelem erényei, fényét a király és a nép szivét összeforrasztó szeretettől és a haza boldogságára, nagyságára és dicsőségére irányuló vállvetett törekvésüktől nyeri.

A király és a nemzet egysége, szivük összedobbanása, lelkük harmóniája szentebbnél szentebbé avatja a koronát és a haza megbecsülhetetlen értékű klenódiává teszi. Történelmünk legdicsőbb lapjait a király és a nemzet egysége írta meg és hogy a kulturnépek sorában előkelő helyet vívtunk ki magunknak, hogy állva az idők viharait, sikerrel szolgálhattuk azokat a magas célokat, a melyeket a Gondviselés kitzüött előttünk, az ebből az egységből fakadó hatásoknak köszönjük. Ez az egység, a nemzettel való egybeolvadás övezi glóriával legnagyobb királyaink nevét és élete legértékesebb műve volt annak a halhatatlannak, a kinek emlékezetét áldani fogja nemzetünk időtlen időkig. Az ő műve folytatásának és befejezésének szentséges szándékával lépett immár koronás királyunk őseinek fenkölt elődjétől teljes fényében reá hagyott tisztes trónjára, a nemzet színe előtt fogadva, hogy az őseitől reá hagyott örökségnek hű sáfárja lesz.

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 koron. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Királyunk.

Lehullott a gyász sötét fátyola és örömtüzek gyúltak ki a szivekben. Egy gondolatban, egy érzelemben csendültek össze a lelkek és e gondolatban, ez érzelemben a multnak legdicsőbb emlékei a jövő édes, boldogító, büszke reményeivel ölekeztek. Mindaz, a mi a haza szívét dobogtatja, annak a történelmi pillanatnak nagyszerűségében és fenséges áhitatában szólalt meg, a melyben nemzetünk a legfelsőbb hatalom és legmagasabb méltóság szent jelvényével, évszázadok hosszú sorának fényétől és dicsőségétől beragyogott ékszerével diszította felkent királyát. Az egész nemzet lelke eszményeivel és óhajaival ott volt és Budavára ormain, a melyekről egy évezred tekint le népiünkre és ott volt Magyarország géniusza, megkoszorúzza a frigyét, melyben a koronázás szent cselekedete a nemzetet királyával egyesítette.

Ennek a koronának legtündöklőbb ékkövei a nemzet és a fejedelem erényei, fényét a király és a nép szívét összeforrasztó szeretettől és a haza boldogságára, nagyságára és dicsőségére irányuló vállvetett törekvésüktől nyeri.

A király és a nemzet egysége, szívük összedobbanása, lelkük harmóniája szentebbnél szentebbé avatja a koronát és a haza megbecsülhetetlen értékű klenódiájává teszi. Történelmünk legdicsőbb lapjait a király és a nemzet egysége írta meg és hogy a kulturnépek sorában előkelő helyet vívtunk ki magunknak, hogy állva az idők viharait, sikerrel szolgálhattuk azokat a magas célokat, a melyeket a Gondviselés kitűzött előttünk, az ebből az egységből fakadó hatásoknak köszönjük. Ez az egység, a nemzettel való egybeolvadás övezi glóriával legnagyobb királyaink nevét és élete legértékesebb műve volt annak a halhatatlannak, a kinek emlékezetét áldani fogja nemzetünk időtlen időkig. Az ő műve folytatásának és befejezésének szentséges szándékával lépett immár koronás királyunk őseinek fenkölt elődjétől teljes fényében reá hagyott tisztes trónjára, a nemzet színe előtt fogadva, hogy az őseiktől reá hagyott örökségnek hű sáfárja lesz.

Fényes, boldog, dicső jövőnek reményét ébreszti lelkünkben m. az első szöveg, melyet ifjú királyunk népeikhez intézett. Újból meg kíván szerezni nekik a béke áldásait, igazságos, szeretetteljes fejedelmi akar lenni, alkotmányt és törvényt tiszteletben kíván tartani, gondos fog őrködni a jogegyenlőség felett, állandó törekvéseit népei erkölcs és szellemi javának előmozdítására, szabadság és jogrend oltalmára, arra óhajtja irányítani, hogy a társadalom munkás tagjai számára becsület munkájuk gyümölcseit biztosítsa, elődjétől örökölt drága örökségnek a kinti korona és nép kölcsönös ragaszkodását és bizalmát, magasztos de súlyos uralkodói hivatása kötelességeinek teljesítéséhez ebből mer majd erőt, Ausztria-Magyarország elpusztíthatatlan életerejébe vete hittel, népei iránt érzett mélységes szeretettől áthatva, állítja életét minden erejét e magasztos feladat szolgálatába.

Szívünkbe vessük e szavakat, melyeket a király keze történetün megnyíló új korszakának kapujára írt. A mi remény és óhajként a nemzet lelkében él, a miben a haza minden hű fia egy boldog jövő biztosítékait látja, a mi alkalmas arra, hogy a nemzet és a király lelkét össze forraszsza és felbonthatatlan szívbéli frigyben egyesítse azokat, a kik isteni és emberi törvény egymásnak rendelt, a király eme szentségszándékainak megnyilatkozásában kifejezésre jutott. És már uralkodásának első napjai annak biztató jeleivel boldogították népünket és hódították meg a nemzet szívét, hogy jóságos atya és bölcs vezére lesz, hogy meg fogja tartani és másokkal is megtartatni, a mit népeikhez intézett első szövegével és szent esküvel fogadott.

A béke és szeretet szövetsége lesz a nemzetnek királyával kötött frigye és örök szövetség, felbonthatatlan, elválhatatlanul egyesítve nép és fejedelmet. És e frigyből áldás és boldogság árad majd királyra nemzetre egyaránt. Miként széles e haza minden tájáról egybegyűlt szőföldből épült fel a domb, a melyről villogó karddal jelezte a király, hogy meg fogja védeni a hazát, bárholnan törne is rá ellenséges hatalom, azonképpen az *egész* nemzet, annak hűsége és szeretete lesz trónusának támasza és erőssége, az *egész* nemzet királyi hűségének és atyai szeretetének tárgya, az *egész* nemzet boldogsága törekvéseinek legmagasabb célja, leghöbbsen óhajtott és legboldogított eredménye.

A király és felséges hitvese, családi tüzhelyének nemtője és uralkodói gondjainak osztályosa és a királyi sarjak, a kikkel a jóságos Gondviselés megáldotta szíve választottjával kötött frigyét, hű magyar népnek szeretetétől övezve, egy nemes, tündöklő erényekkel és kiválóságokkal ékes, nagyra hivatott nép hűségében és ragaszkodásában boldogságot és gyönyört fognak találni, a haza *minden* gyermekét egymáshoz fűző szeretet és béke, a nemzet belső egysége és harmóniája, jólét erkölcsi, szellemi és anyagi fejlődése, haladása és gyarapodása a király lelkének öröme és büszkesége lesz, a kulturnépek gyülekezetében kivivott tekintélye dicsőséggel koszoruzza majd nevét és történelmünk legboldog

jobb és legragyogóbb napjainak feltámadása lesz az az új korszak, a melyet koronázása napján boldog szívből, ujjongó lélekkel köszöntött a nemzet.

Vajha a béke szózata, uralkodásának első világtörténelmi jelentőségű tevékenysége, épp úgy visszhangot keltene a szívekben és az elmékben, miként a szeretet szava, melyet népeikhez intézett, vajha a béke napjai ajnallodnának fel mielőbb, miként király és nemzet egyértelmű óhaja hitozza, boldog, dicső, szeretettől beragyogott, összhangzattal, elégedettséggel, a haza javát, nagyságát, boldogságát célzó törekvésekkel áldott és eredménynyel, sikerrel koszoruzott idők felvirradását sejtő lelkünk és ezzel a boldog sejtelemmel, ezzel az édes reménynyel szívünkben köszöntjük legnélyebb alattvalói hódolattal a királyt, köszöntjük a nemzetet, öszöntjük, áldjuk és frigyük boldogságáért és emberöltőket átfogó tartamáért könyörgünk a Mindenhatóhoz.

A tizedik évfolyam.

Bensőséges hálával köszöntjük olvasóinkat és munkatársainkat, midőn tnak indul tizedik évfolyamunk. A kiknek szántuk, szeretettel kísérték e pokat és hogy tényezőjévé váltak felekezeti életünknek, hogy eszméink s céljaink számára megnyerték annak vezéreit. hálára kötelez azok iránt, kik megértő lélekkel és lelkes buzgalommal részt vettek munkánkban.

A magyar rabbikar az egyetlen, a melynek sikerült saját lapjában zellemi otthont teremteni magának. Külföldi kartársainknak példánk köveésére irányuló óhaja már több ízben jutott kifejezésre, de még nem vált alóra. És hogy felekezetünk közintézményei megadták a módot ennek ni szellemi tüzhelyünknek felépítésére és nemes készséggel gondosodnak fentartásáról, nemesak a rabbikar iránt való bizalomnak és becsüésnek tanujele, hanem bizonyítéka annak is, hogy e lapokban a felekezet gyetemes vallásos és kulturális érdekeinek hivatott és támogatásra rdesmes képviselőjét látják.

Nem önhietség, nem jelentőségük és értékük tulbecsülése sugalja e regállapítást, hanem annak a kifejezésére irányuló szándékunk, hogy teljes adatában vagyunk a rabbikar külön érdekei felett kiemelkedő feladánkban.

Azoknak az érdekeknek szolgálata is érdeemes volna a legserényebb munkára, a legjobb erő odaadására, mert magas feladat oly testület ivára buzgólnodni, a melynek gondjaira a legszentebb van bizva és a mely hivatását hűséggel, rátermettséggel, eszményiséggel és önfeláldóással tölti be, de fokozza munkánk jelentőségének tudatát és élénkíti elölösségünk érzetét, hogy ennél is többre és fontosabbra vállalkoztunk. őt nem átaljuk megvallani, hogy felekezetünk ama kiválóságainak kitűnő bizalma mellett is, a kik örömmel köszöntötték e lapok megindításának eszméjét és annak megvalósítására serkentettek, egyetlen egy

számuk sem látott volna napvilágot, ha el volna képzelhető csak a kisebb ellentét is a rabbikar külön és a felekezet egyetemes érd között. Ezek teljes azonosságának feltüntetésében láttuk éppen e talán legfontosabb feladatunkat és úgy hiszünk, hogy sikerült is ve férfainkat és gyülekezeteink világi ügyeinek intézőit meggyőznünk a hogy minden, a mi akár erkölcsi, akár anyagi tekintetben a rabl helyzetének javítását célozza, egyszersmind a felekezet közérde szolgálja.

Erre mutatunk rá első helyen, mert súlyt vetünk arra, hogy rény munkánk legmagasabb vezérelve teljes világosságban lépjen lelke elé, a kik érdeklődnek iránta és hivatva vannak ítéletet mon róla és mert nem akarjuk, hogy a rabbikar helyzetével kapcsolatos ké seknek súlyos viszonyok hatása alatt történt előtérbe nyomulása bárk is azt a nézetet keltse, hogy akár e lap, akár az egyesület, melynek n bizásából szerkesztjük, a rabbikar külön érdekeivel egybefüggő felada nak alárendeli a felekezet egyetemes céljainak szolgálatát.

Az alapelv pedig, mely irányt szabott törekvéseinknek, kalau volt az egyes feladatok kiszemelésében is, a melyeknek szolgálá állítottuk munkánkat. Vallásos életünk megtermékenyítése, istentiszt intézményeink fejlesztése, az ifjúság vallásos gondozása, a vallásos korlatban és a lelkeszi működésben felmerülő kérdések tisztázása, a kezeti élet jelenségeinek és problémáinak kellő világításba helye; mindmegannyian egyetemes felekezeti érdekek. Figyelemmel kísért napi eseményeket, méltattuk kitünőségeink érdemeit, feljegyeztük a lást, a kulturát és a közjólétet szolgáló intézményeink munkásságána fejlődésének kimagasló mozzanatait és ezzel is tanujelét adtuk ar hogy érdeklődésünk köre sokkal szélesebb, semhogy azt lehetne n dani, hogy pusztán csak a papság ügyét szolgáljuk. A tudományna irodalomnak mély sajnálatunkra nem juthatott az a hely, mely jele ségüknél fogva lapunkban megilleti, le kellett mondanunk külföldi hitkoror vallásos és felekezeti életének állandó ismertetéséről és nem méltá tuk a más hitfelekezeteket mozgató törekvéseket, noha mindenkor t tában voltunk annak, hogy ismeretük tágítja a szemkört és teriné eszméket fakaszt, de ezek visszaszorulása nem bennünket terhel, ha a háborúval kapcsolatos viszonyokban leli magyarázatát, a melyek kényszerítettek, hogy lapunk terjedelmét, a melynek bővítését terve szűkebb keretek közé szorítsuk.

A különböző nézetek és felfogások pedig azzal a szabadsággal latkoztak meg, a mely minden szellemi életnek kelléke és ismertető és a melyről gondolkodó férfiak nem mondhatnak le. Destruktív té vésektől ezeket a lapokat óvnunk nem kellett, ilyeneknek képvisé magyar rabbikarban nem akadnak és ha a szellemi és erkölcsi j őrzését és fentartását a konzervativizmus nevével akarják illetni, sei féle kifogásunk nem lehet az ellen, sőt jogos igényt tarthatunk is hogy a konzervatív irány követőit lássák bennünk. Egyetlen egy szó

hangzott még el e lap hasábjain vagy egyesületünk gyűlésein, a melyből azt a vádat lehetne kovácsolni ellenünk, hogy a hagyomány tisztelete csekélyebb nálunk, mint bármely más körben, hogy építő munkánk annak lerombolását jelenti, a mit a zsidóság tradíciói megszenteltek. Vajjon ellentétbe kerülünk-e a zsidóság történeti szellemével, midőn utakat és módokat keresünk, hogy a nemzeti kulturában élő hiveinket erős kötelekkel vallásunkhoz kapcsoljuk, hogy egy nemzedéket neveljünk, a melynek lelkében a legmagasabb ideálok szolgálata harmonikusan egyesül? Szabadelvűségünk nem a szó nemes értelmében értett konzervatív gondolkodásmód ellen irányított támadásokban, hanem csakis abban nyilatkozik meg, hogy alkalmat adunk minden komoly nézetnek a kifejezésre jutásra, hogy egyes kérdésekben eltérő, sőt ellentétes felfogásokat is megszólaltatunk, ha mindegyikben a vallás és a felekezet ügyének szolgálatát célzó törekvés tükröződik.

Ebben a szellemben akarjuk folytatni munkánkat. Megértést és harmóniát keresünk. Összhangzatot a felekezeti élet valamennyi tényezője között, vállvetett munkát, az erők szövetkezését a közös célok szolgálatában. S a mit eddig elérnünk sikerült, azzal a reménnyel kecsegtet, hogy iparkodásunk a jövőben sem lesz sikertelen.

Ezzel a törekvéssel pedig karöltve fog járni ezentul is a rabbikar érdekeinek hűséges szolgálata és annak a testvéri szeretetnek a gondozása, a mely kell, hogy a kartársakat egymáshoz fűzze. Egyesületünk és lapunk működésével egy örvendetes jelenség van szoros kapcsolatban: a karszellem növekedése és megerősödése papságunkban. Eszményeink, céljaink, gondjaink és küzdelmeink közösségének egyre élénkülő tudata közelebb hozott egymáshoz. Az összetartozandóság, a szolidaritás érzete felébredt és gyarapszik. Táplálni akarjuk legjobb erőnkkel, legkomolyabb igyekezetünkkel.

Nagy világtörténelmi átalakulások napjait éljük. Még nagyobbaknak állunk küszöbén. A vallásos élet őreire és gondozóira nagy feladatok várnak. Meg kell majd feszíteni az erőket, a legintenzívebb munkára lendülnünk, hogy a lelkekhez férközzünk. Lapunk egybe fogja gyűjteni a hivatottakat, hogy eszméket adjanak és utakat mutassanak, a melyek a reánk köszöntött nagy és súlyos problémák megoldására visznek.

Továbbra is kérjük olvasóink jóakarátát, munkatársaink támogatását.

Földatok.

A „Magyar Izrael“, az Orsz. Rabbiegyesület lapja tizedik évfolyamába lép. Kötelességünk befogadni a reményt, hogy ez a tizedik év már a béke új korszakába torkollik belé és így a háboru adta vallásgyakorlati problémák további fejtegetése mellett visszatérhetünk azon normális feladatokhoz, melyek az ORE hivatáskörébe tartoznak. Az Orsz. Rabbiegyesület eddig is sok komoly és életbevágó kérdéssel foglalkozott, de

kétségtelenül a kérdések felvetése és megoldása még nem lezárt sorozat és a jövőben még lesz mit tennünk.

Már hozzá vagyunk szokva az erős fogadkozáshoz minden téren, hogy majd a háboru után! Nekünk is azt kell mondanunk. Új munka vár ránk a háboru után! És ezt a kijelentést ne fogadjuk azzal a csöndes kételkedéssel, mely a holnapra halogató buzgalomnak kijár. Ez nem is fogadkozás mint inkább megállapítása annak a ténynek, hogy reánk a Rabbiegyesület tagjaira és magára az egyesületre föladatak várnak. Kimondom mindjárt előre világosan, a mit a legfontosabbnak tartok: föladatak a lelki élet és a hitélet intenzív gondozása terén.

Hiszen vannak más gyakorlati fontos és égető kérdések is, melyeket a ORE már eddig is bevont tevékenységének ügykörébe, úgy mint a rabbik anyagi helyzetének, a nyugdíjnak, az özvegyi ellátásnak kérdése, itt van a rabbik jogi helyzetének súlyos problémája a hitközség körén belül. Mind fontos és égető kérdés. Nevezetesen az utolsó igazán ideális postulatum. Szemben azzal az anomáliával, mely nem található föl egyetlen vallásfelekezet belső életében, hogy t. i. a lelkész teljesen távol áll a hitközség életétől és abban mint jogkorlátozott egyén részt se vehet: megvan felekezetünk vezérférfiaiban a nemes jóakarát és igaz belátás, hogy a vallási nevelés tényezőinek tekintélyét magának a hitfelekezetnek és az ügynek érdekében is a kellő színvonalra emeljék; így hát, szem előtt tartva a magyar rabbikar nivóját és rátermettségét, biztosra vehető, hogy ezen a téren is örvendetes haladás lesz elérhető.

De ennél is és minden egyéb kérdésnél fontosabbnak tartom az intenzív vallási gondozást, a lelki élet ápolását, a rabbi és általában a lelkész hivatásának e legfontosabb részét.

A háboru után meglesz ennek a fokozottabb munkának helye, jogosultsága és igényeltsége is. Két hatás van, a mivel számolni kell. Az egyik a lelki megtörtség, a mely a háboru borzalmas megpróbáltatásai után megmarad, a másik pedig az erkölesi érzék elsatnyulása, a mi egyrészt a hadi élet folyománya is lehet, másrészt leginkább abból a szörnyű erkölesi cinizmusból táplálkozik, mely a politikai életben uralkodik és melyről az események erőszakos keze lerántotta a leplet. A mennyiben egy felekezet se zárkozhatik el az események egyetemes hatása elől, nekünk is számolnunk kell föladataink fontosságának súlyosbodásával. De mint oly testület, mely a zsidó vallás és erkölcs forrásainak interpretátorait egyesíti magában, a mi működésünknek egyetemesen üdvös hatásának is kell lennie, nekünk is le kell görditenünk a forrásról a követ, hogy az élet vize hozzáférhető legyen minden szomjazónak. Föltétlen biztosnak veszem, hogy minden felekezet lelkészi kara hatványozott buzgalommal veti magát hivatásának ápolására a háboru után és így kell annak lenni nálunk is, de az ügynek csak előnyére lehet, ha az ORE mint központ gondját fordítja erre a munkára és olyan szellemi mozgalmat teremt, vagy tud teremteni, melynek tovább gyűrűzése üdvösen hat ki a felekezet

határain túl is a gondolkozó szellemek világára. Hiszen a zsidó vallási tudomány forrásaiból a legkülönbözőbb korokban lehetett meríteni.

Intenzív munkára lesz szükség a háború után! Nem sokkal a háború előtt egy nagy történet-bölcselő ezeket az igazán megragadó, bájos sorokat írta: „Az emberi nem fejlődése századról századra, az ember a mint fölszáll a sötétségből az eszmény felé, a földi pokol átalakulása paradicsommá, a szabadságnak lassu és fönséges kibontakozása, követelése a jognak *ez* élet számára és föntartása a felelőségnek egy másik életre is: a teremtés drámája ez megvilágítva az Alkotó arcától, – egy sajátzerű vallási himnus az egész, melynek vezető hangja: mély hit a jövődöben!” – Most mint egy fájdalmas guny úgy hatnak ezek a szavak; a földi pokol még nem alakult paradicsommá, hanem borzalmasabb mint valaha, a fejlődés meg van hazudtolva, a kultura és civilizáció megbélyegezve, az Alkotó arca homályba eltakarva és a jövődöbe vetett hit is sok emberben megrendült. Mindez azt mutatja, hogy a vallásos tanításra szükség van és szükség lesz. Az igaz papnak jelentősége rendkívül fölmagasodik az új föladatak teljesítése által. Az ORE pedig hálát és elismerést fog érdemelni, ha irányt tud kijelölni, motivumokat tud adni, központtá tud átalakulni ennek a lelki művelésnek munkájában. A zsilipeket föl kell nyitni és vezetni az éltető hullámokat. Az ORE föladatai közé óhajtanám sorolni azt is, hogy a munkaerőket egyesítve, a magyar rabbi-kar hitéleti alkotó tevékenységét megszervezze, hitéleti irodalmat teremtsen, magyar nyelven zsidó vallásbölcseleti, bibliasmertetési, theológiai és etikai irodalmat, a zsidó vallás eszméit megvilágítsa, eszmeinkincseket halmozzon, a hol a hitszónok is megtalálja a maga serkentéseit és motivumait. Valahányszor a vallások lényegéről írott könyveket olvasom, mindig érzem, hogy ezek a nagyrészt a zsidóságból átvett eszmék mily csekély részét képezik annak, a mi a zsidóság forrásaiban található. A Szentírás filozófiája és a Talmud filozófiája megérdemlik, hogy mézgyűjtő szorgalommal fáradhatatlan méhek raja járja virágait. Nem filológiai tudományra és nem kritikai tudományra gondolok én, hanem összegyűjtésére és megvilágosítására annak, a mi a hitéletet gazdagítja. Nekem nem imponál, ha valaki egy alárendelt jelentőségű kérdésben, mikor elég volna 10 rezponzumot citálni, kétszázat citál, hogy a nyomdafesték folyjon; én olyan irodalom megteremtését tartanám az ORE hivatásának, mely elősegíti a rabbikat abbéli kötelességük teljesítésében, hogy jó, igaz, nemes erkölcsű, értékes, reménytelt, hívő és hű embereket neveljenek. Embereket nevelni, erre nincs a társadalomnak más szerve, mint a vallási erő; a mi vallásunk képviselőinek is vállvetve kell vetélkedniök: ezen a téren a legragyogóbbat produkálni, az iskolai hitoktatástól a templomi tanításig szakadatlan célratöréssel embereket, jellemeket és a mi ezzel egyértelmű, a zsidó vallás tanaitól áthatott, emelkedett erkölcsi színvonalu hiveket, igazlelkű jó zsidókat nevelni.

Ilyen irányu működés előfeltételeinek megteremtésére, ilyen irányu erő kifejtés inaugurationására talán az egyedüli, de kétségtelenül a leghivatottabb fórum az ORE.

Nem rég jelent meg egy német bölcésznek és néppszichologusnak könyve, mely nagyon világosan bizonyítja be, hogy a különböző nemzetek filozófiája rokon jellemükkel és kihat jellemükre. Az angol filozófia utilitarisztikus, a német idealisztikus. A zsidó gondolatvilágnak is van hatása a jellem- és kedély-fejlődésre, ha a gondolatot a csemetéhez elvezetik, mely belőle életerőt keres. De még az átszivárgásoknak is meg van üdvös hatásuk. Mindezt szem előtt tartva, én a föladatok legszelbikének tudom, ha az ORE tagjait a zsidó eszmevilág legmélyebb művelésére és a pastoralis lelki munka legintenzivebb kifejtésére organizálja. Képzelnem se tudok egyebet, a mi a rabbi méltóságát annyira emelné és jelentőségét annyira kidomborítaná, tulajdon hivatásbeli öntudatát és megelégedettségét annyira megerősítené, mint ha ezen a téren megállja helyét.

Se anyagi javak, se külső dísz és rang nem adhatják meg azt a kielégítő öntudatot, a melyet megad az a körülmény, hogy hivatásunkat teljes odaadással törekszünk betölteni és ebben egymásnak segítőársai, szövetségesei vagyunk. Ez, elkeseredés és csüggedés helyett, a szeretettel hivatásunkhoz egyre mélységesebbé teszi és még akkor is boldogságot ad, midőn kifelé szükkeblüsséggel találkozunk. Ennélkül külső előnyök kivívása mellett sem fogjuk megtalálni a legszebb jutalmat, mely boldogít mert annál bensőbben szeretjük hivatásunkat, mennél több idealisztikus vonást fejleszt az bennünk. Ugy van mint a Talmud mondja:

בני החימתין הוה עיוזא אפותיא דספסירא ישיבון השתא דלא עיוזא החימתין פוריא בר שיתין גרמירי לא סגי לן

A Magyar Izrael pedig, az ORE organuma, mely most tizedik évfolyamába lép, és melyet az egyesület elnöke 9 év óta annyi elismerésre méltó odaadással és szakértelemmel szerkeszt, az idők szelleméhez és követelményeihez fog simulni, midőn ebben az irányban lendületet támaszt

Budapest.

Dr. Hevesi Simon.

A négybetűs istennév feledésbe ment kiejtése.

Ezt az istennevet, melyet csak mássalhangzói: J H V H, de nem magánhangzói, tehát hangbeli jelzése után ismerünk (l. róla Geiger Urschrift 261 és köv. o.) Mózes II. könyvének 6. fejezete értelmében Ister maga közölte tulajdonneveként Mózesnek. Magától értetődik, a végből hogy használják. Mert mire való a tulajdonnév, ha csak arra nem, hogy használják, azaz hogy kimondják, hogy az azzal jelzett lényt jelezzék vagy szólítsák vele? A biblia a tetragrammatont nyelvtanilag is tulajdonnévként használja, a mit a következő tények bizonyítanak. Semmiféle birtokrago nem fogad el és nem lehet a tetragrammatont oly fogalmak kifejezésére használni mint „Istencin, Istenünk stb.“, erre más istenneveket (אלהינו stb.) kell alkalmazni. Tehát épp úgy mint a tulajdonneveknél, a melyeknek

– épp úgy mint a tulajdonnév – nem fogad el névelőt. Erre – igaz – csak egy bizonyítékunk van, t. i. Mózes V, 32, 6 $\text{וְיִקְרָא לְיְהוָה תְּגַמְלוּ זִמַּת}$. A וְיִקְרָא a maszóra szerint önálló szó és a következő לְיְהוָה -tól egy betű szélességnyire eltávolítandó. Indulatszó értelmű van, mint a német Ha! szócskának, a melylyel hangra és értelemre azonos. Fordítandó tehát: Ha! Ezt művelitek az Örökkévalóval. A következő וְיִקְרָא alatt levő Svá pedig, nem miként sokan vélik, quiescens, hanem inobile és arra szolgál, hogy az וְיִקְרָא a tulajdonnév dativusát fejezze ki úgy mint p. $\text{לְיְהוָה לְמִשְׁחָה}$ és hasonlók. A mi a tetragrammaton előtti בְּכֹל előragokat illeti, azokról a vizsgálatnak elébe vágva, a következőt kell mondanom. Mindmegannyinak Pátáchja van. Ez azonban nem a kiesett névelőt jelzi mint p. $\text{בְּדַבָּר לְמַלְכֵךְ}$ és hasonlóknál, hanem abból a tényből származik, hogy a teljes bibliaszövegben a teljes שֵׁם אֲדֹנָי lép a tetragrammaton helyébe. Ugy vokalizáltak tehát: $\text{יְהוָה אָמַר בְּטַחַת בְּהוֹדוּ לְיְהוָה}$ stb., minthogy úgy olvastak és ejtettek ki: $\text{יְהוָה אָמַר בְּטַחַת בְּהוֹדוּ לְאֲדֹנָי}$. Csak az említett egyetlen helyen nincs adonizálva a tetragrammaton, az וְיִקְרָא ebből az okból nem Pátáchchal, hanem Svá mobilével van ellátva.

De a tetragrammatonnak mint isteni tulajdonnévnek kitüntetése és az ezért reáruházott szentség annak épp ellenkezőjét eredményezte, a mit szándékoztak vele. Ha talán az Istentől felvett tulajdonnév használatának célja ismeretének mélyítése és az emberhez való viszonyának bensőbbé való alakítása volt, épp e szentsége folytán a használatból kiveszett. Átallották a név kiejtését, a tisztelet, a félelem tilalomává vált, a melynek megszegése – egy vélemény szerint – még az örök üdvösség elvesztését is vonta maga után (M. Szanh. 10, 1). Minden lelkiismereti aggálynak elejét veendő, a tetragrammatont – miként már említettük – אֲדֹנָי -val (a LXX-nál *Kyrios*) helyettesítették, a melynek magánhangzójeleivel ellátták utasítással arra, hogy hangzásra az említett istennévvé alakult át.

Hogy az אֲדֹנָי -val való e helyettesítés milyen keletű, megállapítani nem lehet. Geiger (i. h. 267 o.) azt mondja: Mégcsak a punktátorok révén, a kik korukban már fennálló szokást követtek ugyan, lett általánossá אֲדֹנָי olvasása mindenütt, a hol יְהוָה van. Nézetem szerint ez a „szokás” ősrégi, oly régi, mint bármely bibliai írásbefoglalás és nem sokkal fiatalabb, mint maga a tetragrammaton.

Állításomat a következő megfontolás fogja igazolni.

Mind az ó-, mind az újkor népeinél általános szokás az istenek vagy Isten nevével összeszótt emberi tulajdonneveket alkotni. Felesleges ilyenmü görög neveket idézni. De vannak közöttük olyanok is, a melyeket a zsidók adoptáltak és a melyek már a Misnában találhatók mint p. Theodoros, Dositheos stb. Ilyenmü német tulajdonnevek: Gottlieb, Fürchtegott stb. Hogy ez a szokás Izrael népében is uralkodott, nemcsak ez a név bizonyítja, hanem tanúsítják már a Tóra első lapjain előforduló nevek: Meckujáél, Metusáél, Máhálálél stb. De hogyan lehetett ily tulaj-

nálni? A szent félelem a tetragrammaton felosztásában találta me-
 ennek módját, úgy hogy az egész mint olyan érintetlen maradt. Körülbeli
 úgy miként régi idők óta az egész helyett a ה־ vagy ״ betűket irták é
 írják még most is. Ekként keletkeztek ily nevek mint יהונתן Jehonatha
 (LXX: *Toradaw*), יהונדב Jehonadab (LXX: *Toradab*), יהושע (Mózes V
 3, 21) stb. Ezeknek a neveknek képzésénél az elejére helyezték a tetra-
 grammaton első három betűjét. De korántsem lehet az említett tulajdon-
 nevek kezdetén levő „Jehó“ vokalizációjából és kiejtéséből a tetragram-
 maton e tulajdonnevek kezdetét tevő első betűinek vokalizációjára é
 kiejtésére következtetni, inkább azt vesszük észre, hogy e *mindenesetr*
ősrégi tulajdonnevek képzésénél már megvolt az א־ד־נ־val való helyette-
 sítés és hogy *Jehónathan*, *Jehónadab* stb. vokalizációja és kiejtése a
 א־ד־נ־ helyettesítő istennévből ered, csak hogy megengedték maguknak
 tetragrammaton megfelelő betűinek (יהו) megtartását, épp úgy, mikén
 sokáig tévesen tartották a J^e H^o V^a H vokalizációt és kiejtést a tetra-
 grammaton eredeti és helyes kiejtésének, a miről még lesz szó.

De mintha azzal a szokással, hogy a tetragrammaton három első
 betűjét a tulajdonnevek elejére tették és azokat kiejtették, tulságosa
 messzire mentek volna, rövidítve fordulnak elő, tehát ישוע ונדב ונתן
 tetragrammaton két vagy egy betűjére szorítkozva. Lehetséges, hogy
 LXX ez okból általában ״-ra szorítkoztak, a ה־ elhagyásával, a melynel
 görög kiejtése itt ugyan alig volt lehetséges.

Hasonló módon alkalmazták tulajdonnevek képzésénél a tetragram-
 maton végső betűit, miként a németben a tulajdonnevek a Gott szó
 majd a név kezdetén p. Gottlieb, majd annak végén p. Fürchtegott inu-
 tatják. A tetragrammaton végbetűi találhatók p. יהודה tulajdonnév végén
 a ה־t azonban a rokon ״-val pótolták vagy a kiejtés kényelme vagy jó
 hangzás végett vagy pedig azért, mert a ״-nek tulajdonképpen ״ az alapja.*
 A vokalizáció itt is szemmel láthatólag א־ד־נ־től kölcsönözöttetett.

Ugyanannál a tulajdonnévnél váltakozva is szokták a tetragrammaton
 majd végső, majd kezdő betűit a tulajdonnevekhez azok végén kapcsolni.
 Ez a változatosság talán jámbor játék volt, talán azon a szándékon ala-
 pul, hogy a név némelykor teltebben hangozzék ki. Végre is egyre ment
 az egyik esetben éppen úgy, mint a másokban a tetragrammatonnak eg-
 töredéke a tulajdonnévbe volt szőve.

Igy אֱלִיָּהּ és mások mellett, a melyeknél a tetragrammaton
 vége van odakapcsolva (יהוֹ helyett יהו) ez az alak fordul elő: אֱלִיָּהּ
 stb. a tetragrammaton kezdőbetűinek a tulajdonnév végéhez való kap-
 csolásával. Ez az eddig fel nem ismert eljárás még halachai tekintetben
 is fontos. Eljah és Eljáhu nem különböző nevek, az első név nem dimi-
 nutivum (קִיצוֹר דִּשְׁמ׳), hanem egy és ugyanannak a névnek különböző
 alakjai. A különbség úgy keletkezett, hogy majd a tetragrammaton végél
 majd annak kezdetét tették a tulajdonnév végző szótagjává. Ebben a

esetben a tetragrammaton elülső töredékének így kellene ugyan hangzania: יהוה mint p. יהוהיקים stb. De minthogy az önálló יה Jah istennév által, – a miről mindjárt szó lesz – az A-hang a végső szótag számára már meg volt állapítva, mint p. Jedidjah, Elijah-ban, a tetragrammaton odakapcsolt kezdete számára is megtartották az A-hangot; a mihez azután az u (ו) kihangzás, úgy látszik, kényelmesebben kapcsolódott. Ez az U-hang a tulajdonnév közepén is fordul elő mint יהודה (Jehudah)-ban, a mely tulajdonképpen יהודה-nak lett volna vokalizálendő, úgy mint יהושף (Jehoszéf, József); mindkét névnél kétségtelenül a tetragrammaton kezdete került előre.

A mi pedig az említett יה, Jah istennevet illeti (v. ö. Toszf. Jomtov M. Szukka IV, 5), annak eddig fel nem ismert mibenléte a következő: A tetragrammaton utolsó szótagja kétségtelenül már nagyon régen יה alakjában (יה helyett v. ö. az előbbi jegyzetet) az egésztől elvált és önállóságra tett szert. A töredéket használták, miként már említettük, hogy az egészet mint olyant a használatból kikapcsolják. Minthogy az egésznek kiejtését mellőzték, a végső szótagot tették az egész helyébe és ugyanazt a szentséget ruházták reá. A יה-ban levő Máppik, a mely a tetragrammatonbar egyáltalában nem fordul elő, abban a szándékban leli magyarázatát, hogy azza az elvált és a levegőben lógó végső szótagnak támasztékot és szilárdságot adjanak. Így történt ez oly összetételeknél, melyek *imaalakzatokul* szolgáltak mint p. יהלהללה-ban, míg oly tulajdonneveknél mint אליהו יהודה stb., a melyek csak közönséges használatra voltak szánva és szentséggel nem bírtak, a végső szótagnak Máppikkal való megerősítését mellőzték, noha a Jah istennevet tartalmazták. E felfogás mellett a Jah egyéb vonatkozása vagy összetételeiről való kazuisztikus magyarázatok (l. Geiger a. i. h. 276 l.) alapjukat veszlik.

Az eddigi vizsgálat eredménye tehát a következőkben foglalható össze. A biblia szövegében egyetlen egy kivétellel a tetragrammaton mint egész adonizálva, némelykor elohizálva van. Ugy van ez a tulajdonnevek kiejtésére használt töredékekkel és a tetragrammaton önálló istennévvé emelt végső szótagjával is. A tetragrammatonnak a szóbeli használatból való e teljes kirekesztése tökéletesen elegendő annak a ténynek magyarázatára, hogy igazi kiejtése feledésbe ment.

Ezzel az állítással szemben áll ugyan az a hagyomány (M. Jóna VI 2), hogy a tetragrammaton az engesztelő napon az engesztelő szózat (M III, 16, 30) említésekor a jeruzsálemi templomban szószerint (בפירוש) „jött ki a szent szolgálatot végző főpap szájából.” Ehhez ama szintén hagyományos, de szemelláthatólag monda jellegű közlés kapcsolódik, hogy a kimondott tetragrammaton egész Jerichoig hallható volt, a hallgatók azonban az istennév kiejtését azonnal elfelejtették ismét (Geiger a. i. h. 263, 266 l.). De épp a hagyománynak csoda segítségével szándékolt megerősítése gyengíti azt. Fődolog azonban a Misnában használt fordulat

az istennév kijött (שְׁמוֹת יְיָ) a főpap szájából. Ez a kifejezés tényleg meglepő; helyette az ember azt az egyszerű kijelentést várná, hogy a főpap *kiejtette* (kimondotta) a nevet (הוֹצִיאָהּ vagy הוֹצִיָהָה v. ö. M. II. 20, 24), mert hiszen a szószerinti kiejtésről (מִשְׁמַרְשֵׁי) van szó.*) A Misna nyilván már maga sem volt tisztában azzal, hogy a dolog miként ment végbe, ezért oly fordulattal él, mely megengedi azt a felfogást, hogy az istennév a főpap közreműködése nélkül mintegy magától jött ki szájából. Ha a dolgot természetes módon fogjuk fel, a következőképpen mehetett végbe. Az áhitatba merült nép be sem várta az ünnepélyes istennév kimondását, hanem abban a pillanatban, a melyben ennek meg kellett történnie, térdre borult és magasztalásba fogott. E felfogás nem ütközik a Misna szavába, mely kifejezetten azt mondja, hogy a magasztalás megtörtént, midőn a nép az istennevet *hallotta*, – שִׁמְעוּ שְׁמוֹתָיִם – mert az ájtatosak kétségtelenül azt hitték, hogy e nevet hallották és ez elegendő volt a Misnának, hogy úgy szóljon róla, mintha csakugyan tény lett volna. Ehhez járul az a körülmény, hogy egyáltalában csakis az első sorok hallottak volna, még ha a mindenkori főpap stentori hanggal birt volna is – a mit közvetve a Jerichoig hatolt hangról való csoda is bizonyít – és hogy a hátulso tömegeket csakis az előtérben történt mozgás készítette térdre borulásra és magasztalásra. Azon a tényen, hogy a tetragrammaton kiejtése feledésbe ment, változtatni nem lehet. E tény szerint kell érthetővé tennünk a Misna szövegét, nem pedig e szerint aényt.

Ezek után csak az marad még fenn, hogy a tetragrammaton kiejtését illető lehetetlen hozzávetéseket ilyenekül kimutassuk és visszautasítsuk. Ide tartozik az Adonai-vokalizációnak a zsidóságon kívül általánosan elterjedt, de most már rég megszűnt alkalmazása a tetragrammatonra és az ennek megfelelő kiejtés: J^e H^o V^a H. Hisz az Adonai-vokalizációnak épp az volt a célja, hogy az eredetit eltakarja és a használatból kiszorítsa. De ebbe a kategóriába tartozik a keresztény bibliakutatók körében körülbelül egy félszázada keletkezett és szinte bizonyossággá vált feltevés, hogy az istennév így hangzott: J^a H V^e H, יהוה-nak futuruma a hifilben, azzal a jelentéssel: „létrehozó“ (das Dasein Hervorbringender, irodalma Siegfried-Stade héber szótárában s. v. יהוה). Teljesen elhibázottnak kell mondanunk a vokalizáció és kiejtés tekintetében, noha a leszármaztatás, a jelentés és részben a forma helyességét megengedjük. Ha a keresztény bibliakutatók és követők ötven éve J^a H V^e H-t írnak és kiejtenek is, tiltakoznunk kell az ellen a feltevés ellen, hogy az istennevet valamikor így ejtették volna ki, még pedig a következő okokból: Minden valószínűség ellen szól, hogy valamikor tulajdonnevet, melynek jelentenie kellett valamit, négy betűből úgy képezték legyen, hogy abból kétfő hangtalan hehezetes (ת) legyen és egyáltalában ne legyen hallható, hanem csak mint betű

*) Erre a pontra R. Izsák Chajes יִצְחָק חַיִּים című kommentárja (Jónához) irányította figyelmemet, a melyből Rosenkranz és Schriftsetzer misnakiadása (Wilna 1899) szemelvényeket közöl.

a szemnek érvényesüljön. A végén levő néma ך ellen nem lehet ugyan ellenvetést tenni, mert a nőnem jelzésére és különben is gyakran használják. De minthogy ebben a vélt hifil-alakban – Tosz. Jomtob a. i. h. is ilyent állapít meg, a mi azonban szintén visszautasítandó – az első ך is hangtalan, a szó fele egyáltalában nem volna hallható; ilyen tulajdonnév pedig valószínűtlen. Emlékeztetek arra, hogy az önállósított ך végzótag-nál a Mappik alkalmazásával kifejezetten a ך-nak hangoztatását célozták,*) hogy lehetett volna az egész tetragrammaton kiejtésénél egyik ך sem hallható és a név így mondván ki: ך H Vׁ H? Az előadottakat nem lehet megcáfolni azzal, hogy hiszen אָדוּיָה (M. II. 3, 14)-vel, az előkészítő istennévvél is így áll a dolog, mert itt az ismétlés (אֲשֶׁר אָדוּיָה) pótolja azt, a minek az egyes szó pregnanciában híján van. Ezért ez az ismétlés ebben a mondatban: אָדוּיָה שְׁלַחְנֵי אֱלֹהִים (u. o.) hozzágondolandó. Így értendő tehát: אָדוּיָה אֲשֶׁר אָדוּיָה שְׁלַחְנֵי אֱלֹהִים, mert vagy szükséges az ismétlés és akkor Mózesnek is el kellett azt mondania, vagy nem, akkor Isten szájában is felesleges. Egyébiránt előkészítésről van szó, a későbbi tetragrammaton eredetének és alapfogalmának előre értelmezéséről. Fontosnak tartom ezt a megjegyzést magában is, de a Tosz. Jomtob magyarázattól az idézett helyhez adott levezetéssel szemben is.

Másodszor szól a hifil-alak ellen az a tény, hogy a bibliai héber-ségben a דוּיָה ige a hifilben nem használatos és bizonyára különös volna, ha éppen Isten tulajdonnevénél szokatlan alak nyert volna alkalmazást. Annál inkább, minthogy a Misnában, a régibb Midrásókban és a Talmudban sem használják a דוּיָה igét a hifilben.

Hogy pedig a régibb rabbik a héber nyelv génuszát még nagyon közélről ismerték, azt a középkortól egészen az újkorig a legnagyobb zsidó tudósok hangsúlyozzák, így Maimonides (M. Terumot kezd.), Luzzatto S. D. (Hammistaddél című bibliamagyarázatának különböző helyein) stb. Ha ezt figyelembe vesszük, kellően értékelni fogjuk azt a tényt, hogy a rabbinikus héberségben a דוּיָה ige causativumául nem a hifilt, hanem a piélt használják. M. V, 7, 26 azt olvassuk: „וְדוּיָה הָרַם כְּמִדּוֹ, hogy örök-átokká ne légy, miként az“ (t. i. a bálványimádás tárgya). Ezt a Talmud vonatkozással a használt דוּיָה igére oda magyarázza, hogy minden, a mit a bálványimádás tárgyából bármennyi csere után *létesitesz* azaz *szerzesz*, a tárggyal magával válik egyenlővé, azaz használatra tilos: כֹּל שֶׁאֵינְתָהּ מִדּוֹ (Abód. zár. 21a). Ennek a szövegnek más olvasata: מְדוּיָה (Temura 30b). Itt tehát a דוּיָה „lenni“ igéből piél van képezve „létesíteni“ értelemmel. A talmudi szöveg nincs ugyan vokalizálva és úgy is lehetne olvasni מְדוּיָה (hifil), de a hagyomány a piél participiumot fogadta el és azt olvassa. E mellett bizonyít a másik olvasat is, mert a kettős jod a piél dágését pótolja, miként קָיָים-et írnak és nyomtatnak קָיָים helyett.

*) Triestben egy szombati tórafelolvasás alkalmával a Mappik ך-t külön szótagnak hallottam kiejteni p. לָהָה, יָדָה stb. Ily módon a Mappik csakugyan észrevehető lesz.

A tetragrammatont is úgy magyarázták: שְׁדוּא מְרִיבָה אֶת הַכֹּל. E fejtegetések alapján a tetragrammaton kiejtésére J^c H^a V V^c H (fut. piél) legalább nyelvtanilag meg volna okolva és ennél a vokalizációnál valamennyi betű a végén lévő ך kivételével nyomatékos hangoztatást nyerne. Az istennévvel kapcsolatos hasonló névképzések (fut. piél) יְקַבְּצֵאל (Neh. 11, 25), יְרַחֲמֵאל (1 Kr. 24, 29), יְהִקְרָא, a próféta neve stb. Magától érthető, hogy ez a vélemény nem tarthat igényt authenticitásra, de mindenesetre alkalmas arra, hogy a nyelvi, hangzási és történeti tekintetben minden alap nélkül szűkölködő azt a feltevést, hogy az istennév J^a H V^c H volt, egyszersmindenkorra kiküszöbölje. Felteszszük, hogy a tetragrammatonnak a יהוה ige az alapja, a mire a bibliai szöveg utal, a mit a hagyomány elfogad és a mi magában is valószínű.

Bécs.

Dr. Güdemann Mór.

A szárnyas Élisá.

Ha valakinek sajátos életszokásairól igazságosan, előítélet nélkül itélni akarunk, kell hogy előzetesen annak élményeiről és sorsáról megbízható értesülést szerezzünk. Bármily önálló és külső életjelenségektől független legyen is velünk született jellemünk, mégis valamennyien – az egyik inkább, a másik kevésbé – produktumai vagyunk az időnek és az országnak, a melyben élünk. Ennek a tapasztalati tételnek, a mely egész nemzetekről fokozottabb mértékben szól, mint egyes személyekről, reánk zsidókra különös jelentőséggel bír, mert kulcsot szolgáltat annak a viszonynak megértésére, a mely a bibliai történetek és a bibliai parancsolatok között van. Bátran állíthatjuk ugyanis, hogy a bibliai történet a pentateuchusi parancsolatok legjobb és legátlátszóbb kommentárja. Népünk őstörténetének pontos ismerete nélkül lehetetlen részlehatatlan itéletet alkotni vallásos szabványainkról és szokásainkról. A világ egyetlen népénél sem függ össze oly szorosan a nemzeti történet a vallásos étellel, mint a zsidónál. Nagy tévedés tehát, ha a zsidóság lényegét két elemre: a nemzetire és a vallásosra bonthatónak vélik. Az igazi zsidó nemzeti épp úgy vallásos, mint a valódi zsidó vallásos nemzeti. Állami önállóságunk elvesztésével megszüntünk ugyan nemzetnek, de koránt sem népnek lenni. Ez többek között abban is mutatkozik, hogy népünk történeti élményei a vallásos normák fejlesztésében vagy *egy* szóval a haláchában jutottak kifejezésre. A zsidó történet és a talmudi szabványok között felbonthatatlan összefüggés mutatható ki épp úgy, mint a bibliai történet és a pentateuchusi törvények között. Senkit sem lephet meg, hogy annak a népnek sorsa, melynek az emberiség a bibliát és a monotheizmust köszöni, nem külsőségekben, de igenis vallásos jellegű megnyilvánulásokban, ha nem is általában kifejezését, de gyakran lecsapódását találta.

Ezzel nem mondtam újat, hanem olyat, a mit nem lehet elég gyakran ismételni. De novumra mutathatók rá, ha az egyik vagy másik

Misnáról bebizonyítom, hogy az egyes személyek történelmi tetteinek maradandó emléke. És meglepő, hogy a halácha nem tesz semmiféle különbséget nő és férfi történelmi érdemei között. A Kalba Szábua szolgálatában álló Akiba ben József és Ráhel, ama gazdag ember leánya közti szerelmi viszonyt rendszerint a mondától gazdagon diszitett regénynek tekintik, a melyben az eszményi lelkületű hajadon vastag és hosszú hajfonatai annyiban kiváló szerepet játszanak, hogy a szerelmes menyasszony azért áldozta fel azokat, hogy a vőlegény annál könnyebben válthassa be abbeli ígérését, hogy a Tóra tanulmányozásának fogja szentelni magát. A nép költői fantáziája mindenesetre sokféleképpen diszítette ezt a szerelmi házasságot, de azt a tényt, hogy a nagy tudománya folytán magas polcra emelkedett R. Akiba önfeláldozó hitvese iránt mély hálával viseltetett és hogy háladatosságát Jeruzsálem városának képével ellátott diadémával nyilvánította, ezt a tényt, mondom, semmiféle kritika nem ingathatja meg; mert a ki a két Talmud tannaita forrásait ismeri és azokat a Misnához (Sabat VI. 1) tartozó Goszifta fonalán egymással összehasonlítja, okvetetlenül azt a benyomást fogja nyerni, hogy Kalba Szábua leánya nagy szolgálatot tett az egész zsidóságnak és hogy R. Akiba maga ennek tudatában Misnájában és feleségére való tekintettel עיר של זהב-ról beszélhetett és hogy a haláchában emléket állított neki.

Másik ilyenmü, a cimben említett férfinak állított emléket talállok Sab. 4. 1 misnájában. Ez sem magasan emelkedő, ellenkezőleg inkább nagyon is szerénynek mondható, mert csak abból a két szóból áll: בכנפי יונה, mindazonáltal minden hozzáértő aere perenniusnak fogja tekinteni. A Misna lapidáris irálya jobban és plasztikusabban fejezett ki egyet-mást, mint a márványt megmunkáló szobrász vésője. De hallgassuk meg mindenek előtt, hogy a Talmud mit beszél erről az אלישע בעל כנפים-ról. A hadriáni vallásüldözések rémnapjaiban a zsidóknak halálbüntetés terhe alatt meg volt tiltva a tefillin viselése. Azt mondom: viselése, mert akkor általános népszokás volt a filaktériát nemcsak a reggeli ima alatt, hanem egész nap a házban és házon kívül kézen és homlokon viselni. A zsidógyűlölő Hadrian előtt a tefillin, mint a régi zsidó szabadság jelképei még gyűlöletesebbek voltak, mint egykor a szombat és az ünnepek Antiochus Epiphanes szir király előtt, kiadta tehát a parancsot: שכל המניח תפילין ישר, minden zsidónak a ki tefillint visel, koponyáját verjék be. Az ediktum ellenére Elisa, egy különben ismeretlen ember, úgy mint annak előtte, a tefillinnel homlokán ment ki az utcára. Ott egy quaestor vette észre, a ki előtt, mihelyt meglátta, futásnak eredt. Ez azonban nem igen használt neki, mert a felfegyverzett római gyorsabb lábu volt, mint a tefillinnel diszitett zsidó. Ez ellenben nagy kezűgyességgel birt és sikerült neki a filaktériát idejekorán levenni és összegöngyöliteni. Mi van a kezében! Förmedt rá a szigoru római. Azt nyomban megláthatod; galambszárny, semmi egyéb, hangzott a merész felelet. Kinyitotta tenyerét és ime csakugyan galambszárnyak voltak. Mi történt? Magától értetődik: csoda; így vélekednek nemesak a toszafisták (v. ö. Sab. 49a s. v. באלישע),

hanem miként a két hely egybevetéséből*) megállapítható, maguk a
amórák. Ez nem lephet meg, mert egy római quaestor üdözésesei elő
való megmenekülésben a későbbiek még kevésbé láthattak természete
eseményt, mint a kortársak. És mégis azt állítom, hogy a Misna szerkesz
tője a bátor Elisa rettenthetetlen fellépésének emléket akart állítan
bizonyára azzal a félreismerhetetlen szándékkal, hogy a nép csodahitene
utját szegje. És miként cselekedte ezt! A képzelhető legegyszerűb
módon.

Sabbat traktátusa negyedik fejezetének két misnájában egyrészt azo
az anyagok és tárgyak vannak felsorolva, a melyek, minthogy a melege
fokozzák, a szombatra készült eledeltek eltevésére nem alkalmasak, má
részt pedig azok, a melyek mint rossz hővezetők erre a célra használ
hatók. Az utóbbiak sorában a כנפי יונה is említetnek. De miért éppen
galamb szárnyai? Erre a kérdésre több magyarázó Pardo Dáviddal a
feleli, mert más madarak tollazata tényleg a gőz folytán, melyet terjesz
tenek, a hőmérséklet emelését okozza. Mások Iszerlesz Mózes (Or. Chá
257, 3) nézetéhez csatlakoznak, a mely szerint nincs különbség a galamb
és más madarak tollazata között. De – úgy látszik – merőben feles
legesnek tartják annak magyarázatát adni, hogy a Misna miért említi éppe
a galambot. Én azonban más nézetet vélek képviselhetni; azt hiszem
megtaláltam magyarázatát a galambszárnyak kiemelésének. Nem azért
mert a galambnak köztudomás szerint erős és durva, a testhez simul
tollazata van, úgy annyira, hogy szárnyai, ha nyugszik, a testtel össze
nőtteknek tetszenek, hanem azért, mert a galambszárnyak Elisa kezébe
a képzelhető legmegbízhatóbb takarónak váltak be. Elisa, ezt akarta
Misna szerzője mondani, nem a tefillinből csinált galambszárnyakat, hanem
higgadságában a fejről levett filaktériát oly ügyesen takarta a készen
tartott galambszárnyakba, hogy a quaestort megtévesztette. Ez a báto
tett volt megörökítendő. Ezért vették fel a כנפי יונה-t a דטמנה-ra alkalmas
tárgyak közé.

Ha szemléltető példán megmutatnom sikerült, hogy egyes haláchá
teljes megértésére nemcsak az általános történeti események, hanem
egy-egy személyek történeti cselekedeteinek ismerete szükséges, teljese
elértem a célt, a melyet e nagybecsült lap számára irt rövid cikkemmel
magam elé tűztem.

Bécs.

Dr. Schwarz Adolf.

*) Sab. I. c. a Talmud a történet elbeszéléséhez azt a kérdést fűzi:

ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות. Ezt mindenesetre úgy lehet értelmezni, hogy Elisa miért
részesejtette előnyben a galamb szárnyait más madarakéi felett, miért voltak éppen ezek nálá
A felelet Zsolt. 68, 14-re való utalással úgy hangzik: mert Izrael a galambhoz hasonlítottot
Ibid. 130a és ugyanigy a müncheni kéziratban 49a a kérdés így hangzik: מאי שנא כנפי
יונה דאמר ליה, a mi bizonyára annyit jelent, hogy Elisa a tefillint épp így bármely má
madár szárnyaivá változtathatta volna, Nyomatványaink (49a) olvasata is megengedi ugya
ezt a felfogást, mindazonáltal kötelességünk a Talmud minden helyét a legjobban értelmezni é
magyarázni. A Jerusálmi is ismeri a szárnyas Elisát, de csak azt mondja róla Ber. 2, 3 (4c l.
כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא לבש תפילין, azaz a reggeli ima idején kívül.

Zsidó hűség.

A nagy háboru előtt elég sűrűn hallottuk és olvastuk, hogy a zsidók a fennálló rend ellenségei, felforgatásra törnek, forradalmárok. Hivatkoztak a szocializmus megszerzésére, az orosz nihilizmusra és egyebekre, melyek mind azt mutatják, hogy a zsidók az államnak és fejedelmeknek nem tartják a hűséget. Ezekkel a tényekkel szemben hivatkozhatnánk más jelenségekre, jelesen arra, hogy zsidók az ellenkező táborokban is vannak, sőt bátran állíthatjuk, hogy a zsidó nép zöme csendes viszonyok között mindig a rend táborában van. Ha a szabadságharcokban részt vesz, nem ritkán arányszámán felül is, ez nem a hűség hiánya, még kevésbé izgágaság, hanem épp ellenkezőleg a szabadságáért harcoló nép iránt táplált mély és áldozatkész hűség. A zsidó nép születése óta harcol szabadságáért, kezdve az egyiptomi kiszabadulástól az assyr, babyloniai, perzsa, görög, római világhatalmakon át az egész középkoron keresztül mind e mai napig. Ha még kellett volna bizonyíték a zsidó nép hűségére, a folyó világháboru a legfényesebbet szolgáltatja – a zsidó katona az oroszoknak, véres elnyomójának is tartotta és tartja a hűséget. Kereken egy millióra tehető a zsidó harcosok száma a háboru kitörése óta és nincs egy nép sem, melynek fiai ily nagy számban küzdenének egymás ellen. Gánckszkodás, gyanúsítás, rágalom ellenére valamennyi rendületlenül hű marad a zászlóhoz, melyre felesküdt. *Világtörténeti próba arra, hogy nem a közös vér, nem a közös nyelv, nem a közös hit, nem a közös mult, sem valamennyi együttvéve, hanem tisztára a közös politikai cél alkotja a nemzetet.*

A zsidó nép a nemzetnek, a nemzeti akaratot megtestesítő fejedelmeknek tartja a hűséget, a mely ősidők óta a vérében van. Ha Mommsen azt mondja a római birodalom történetében, hogy a zsidó nép ebben a birodalomban decompositorius elem volt, a zsidó nép történetével ellenkező tényt állított. Ugyanakkor, mikor Titus a Kelet városaiban Judea eltírását diadalmi játékokkal ünnepelte, melyek keretében zsidó fogoly harcosok vadállatok elé dobattak, az antiochiai zsidók jogait honfitársaik ellenében az utolsó szálíg megvédte, bizonyára nem pusztán jogérzetből, hanem politikából is, a zsidó nép hűsége iránt táplált bizalomból. Hadrian levette a zsidó nép második szabadságharcát is, kemény rendeletekkel akarta Judea zsidó népét nemzeti sajátosságaiból kiforgatni, de a szét-szórtságban élő zsidó népet nem hántotta. Nem látott benne megbizhatatlan elemet, valamint elődei és utódai sem a pogány római császári trónon. A zsidó nép királyhűsége mellett, a mi az ó- és középkorban az állam- és nemzethűséggel azonos, a világtörténetnek sok-sok példája szól, az ellenkezőre egyetlenegy példa sincs emlékezetemben. Zsidók árulása miatt vár még nem esett el és sereg még nem vesztett csatát, röpke szó volt a *Graeca fraus*, de nem a *Judaica fraus*. A mióta Jeremiás próféta (29, 7) azt üzenté a száműzötteknek: „Törekedjete a város boldogságára, a hova száműzöttek benneteket, és imádkoztatok érette az

Örökkévalóhoz, mert boldogságában fogtok ti is boldogságot találni“, zsidók mindig azonosították magukat hazájukkal, életük, vérük árán is tekintet nélkül helyzetükre.

A hűség legmeghatóbb példáit azonban a zsidó nép belső története adja. Az egyiptomi kivonulás után körülbelül 400 évig bírák uralkodtak mint a föníciaiaknál a szufet, kik különböző családokból származtak. A első király családja nem tartotta magát a trónon, melyre Dávid került. A Dávid családja kereken 400 évig uralkodott Judeán, míg Nebukadneca Judeát, mint sok más országot meghódította, a királyi családot a harco néppel egyetemben fogságba hurcolta. Míg az északi királyságban a dinasztiák váltakoztak, Judea népe törhetetlen hűséggel ragaszkodott mind végig a királyi családhoz. *Az egész ókori világban nincs még egy példa ekkora királyhűségre.* A zsidó nép az ország bukása után is törhetetlenül ragaszkodott a nemzeti dinasztiához: mikor a száműzöttek ké nemzedék után visszatértek hazájukba, a vezér a királyi családból származó Zerubábel volt. A királyi család nem tartotta magát és 350 é leforgása után a Hasmonaeusok kerültek a zsidó nép élére, de nem vették fel mindjárt a királyi címet. A zsidó nép három címet is adott Simonnak népvezér, hadvezér, főpap, de a királyi címet nem adta neki, ez a Dávid családjáé. Nem volt eleven királyi herceg, de a zsidó nép tartotta Dávid családjának a hűséget, várta a messiást, Dávid fiát. Az evangeliumokban tükröztetik a zsidó nép lelkületét, midőn Jézust Dávidtól származtatják. Nem az előkelő származás kedvéért teszik, hanem azért, mert a zsidó nép felfogása szerint messiás, zsidó király csak Dávid ivadéka lehet. És a zsidóság mai napig tartja hajdani dinasztiájának a hűséget, habár 2000 év óta nincs már élő sarja, átruházta egy eszmére, az emberiség megváltójára, a messiásra, ki Dávid fia. A dinasztia szent eszmévé, vallásos hitté finomult. *Világra szóló példája a királyhűségnek, a mely egyedül áll az összes népek történetében.*

A királyhűség oly mély gyökeret vert a zsidó nép lelkében, hogy a nemzet szabadsághősei, a Hasmonaeus család leszármazottjait nem tudták nemzeti királyoknak tekinteni. Nem voltak egyénileg kisebb értékűek, min a Dávid házbeli királyok, mégis revoltáltak ellenük és a zsidó nép emlékezetében a szentély felavatásán kívül glória nem övezi őket. Fényesebben ragyognak a zsidó nép egykori egyházi vezetői, kiknek a „fejedelem“ (nási) címet adta. Hillél óta a patriarchatus apáról fiúra szállt. Ennek a családnak majdnem félévezredig tartotta a zsidó nép a hűséget, a míg a családnak talán magva szakadt. A patriarcha nem rendelkezett semmiféle világi hatalommal, de pusztán szavával biztosabban kormányozta a zsidó népet, mint más királyi család a saját nemzetét. A római császár rendelkezését alattvalói távolról sem respektálták úgy, mint a zsidók a patriarchát. A császári adót erőszakkal hajtották be, a patriarcha járulékat minden zsidó önként fizette. A patriarchát, mint Origenes egyházatyja mondja, a zsidó nép királyi díszszel vette körül és, mint a Talmudban tudjuk, a zsidó nép Dávid családjából származott. Mégis a királyi nem-

a királyhűségnek egyik újabb jele. *A patriarcha családnak félévezreden át tartott hűség szintén példátlanul áll a népek történetében és annál meghatóbb, mert a hűség spontán volt, nem állván a patriarcha család mögött hatalmi eszköz.*

A zsidó nemesség az utolsó királylyal 586-ban időszámításunk előtt Babyloniába került és a babyloniai zsidóságot tartották a legelőkelőbbnek. Ennek a feje az exilarcha volt, a mely család ókori hit szerint fuágon Dávid királytól származott. Az exilarcha egyik főfeladata a perzsa, valamint az arab uralom korában a királyi adó behajtása volt. Ezért, valamint azért is, mert nem volt egyuttal a zsidó nép vallási feje is, nem volt oly népszerű, mint a szentföldi patriarcha. *De azért a zsidó nép ennek a családnak is kimutathatólag ezer esztendeig tartotta a hűséget, mindaddig, míg az ország uralkodója az exilarchatust meg nem szüntette.*

A történetnek ezek után következő korszakából a hódoló érzés legkimagaslóbb példáját az egyiptomi zsidóság adta, a mely Maimonides ivadékaikhoz kétszáz évnél tovább ragaszkodott, mint Nágidokhoz, vagyis mint az egyiptomi zsidóság fejeihez. Maimonidesen beteljesedett a törvénykönyvében kodifikált szabály, mely szerint „egész Izraelben minden méltóság apáról fiura száll.” A nagy gondolkodó ivadécai, különösen a későbbiek, nem örökölték ősük nagy szellemét, de a zsidó nép hű maradt hozzájuk, elismerve őket vezérekül. Az újabb korból a legérdekesebb jelenség az ugynevezett csodarabbiság, a mely kereken kétszáz éves. A méltóság, habár viselőjétől elméletben kiváló tulajdonságokat követel, apáról fiura száll. A chaszidizmusról különféleképp lehet gondolkozni, az azonban bizonyos, hogy az avitikus zsidó psychét hivebben őrzi, mint a modern zsidóság. Legjellegzetesebb tulajdonsága a rabbijához való ragaszkodás, kiért oly áldozatokra kész, a milyent európai műveltségű ember csak önmagáért képes hozni. *A vendületlen hűségre valamely család iránt Európában a chaszidizmus az egyetlen kiváló példa és ezzel is elárulja keleti eredetét.*

A vázlatunkban felsorolt jelenségek azt mutatják, hogy a zsidó nép jellemének alapvonása a hűség. Ennek a hűségnek legdicsebb megnyilvánulása az ősök vallásához való ragaszkodás. Szembe szállt az egész világgal, nagy népekkel és hatalmas uralkodókkal, szellemi áramlatokkal és csábító kulturákkal. A tántorithatatlan hűség diadalt ült felettük. *Ez is magában álló jelenség a népek történetében és a világtörténet még adós e csodás jelenség értékelésével és méltatásával.* A hűség eszméje annyira ura volt a zsidó nép lelkének, hogy az Isten és ember közt levő viszonyt is hűségnek érezte. A héber nyelv a vallást nem hitnek nevezi, hanem hűségnek. Nem a hitből nőtt ki a hűség, hanem a hűségből a hit. A hűségnek kisugárzásai mindazon jelenségek, melyeket a zsidó nép külső-belső történetében látunk. Ha oly komplikált szervezetet, mint egy egész nép, hozzá még ősrégi nép, egy szóval lehetne jellemezni, akkor a zsidó népre a hűség szót kellene alkalmazni.

Társadalmi életre, közerkölcsökre vonatkozó hitközségi intézkedések Amsterdamban 200 év előtt.

Az amsterdami hitközség alapszabályai nemcsak azokkal a sajátlagosan hitközségi teendővel foglalkoznak, melyek ma is beletartoznak a zsidó gyülekezetek ügykörébe. Nemcsak a tagoknak hitközségi jogaira és kötelességeire terjeszkednek ki és nemcsak a tisztviselők, akár fizetett, akár tiszteletbeli tisztviselők működési körét és felelősségét írják körül pontosan, templomban és községi házában egyaránt. Az egyének magánéletébe s egymást közt való viszonyaiba, a családi és társadalmi életbe is beavatkoznak, az emberek mulatságaival, költekezésével, a családi ünnepekkel, a társadalmi érintkezéssel is törődnek. A hitközség akkor vallási és erkölcsi testület volt nemcsak képletesen, hanem tényleg tudatában volt annak, hogy tagjainak erkölcsiért Isten és a világ előtt felelős: ezért intézkedik olyan ügyekben, melyeket ma már hitközség nem von be, legalább alapszabály szerint, a maga hatáskörébe és nem rendelkezik róla.

Az egyéni és társadalmi életre vonatkozó intézkedések komolysága és szigorja sem marad az alapszabályok egyéb pontjainak hangja mögött. De a szigorban is határozottan előrelátás és bölcsesség nyilvánul meg a hitközségi tagok anyagi és erkölcsi előnyére, továbbá aggódó vigyázat az izraeliták hírnevére ebben a világvárosban. A hitközség óvintézkedéseket tesz tagjai erkölcsének megvédésére, másrészt elejét akarja venni a tagok elszegényedésének, sok kellémmellenséget és ellenségeskedést tart távol tőlük. Igaz, hogy sok helyütt korlátozza vele a tagok önrendelkezési jogát, de magasabb érdekekből.

Senki sem tarthat fenn a községben játéklangot, nem rendezhet táncösszejöveteleket s ehhez hasonlókat és ilyen tanyákon ne forduljon meg, ne legyen ott bolondozói vagy táncmesteri minőségben sem alkalmazva, mert az említett helyeken sokakat bünbe sodornak s nagy botlást okoznak a községben! A ki ezen intézkedést áthágja: ha községi tag, elveszíti tagsági jogát; ha idegen, nem szerezheti meg soha; nem részesülhet soha hitközségi segélyben, semmiféle templomi vagy más tisztséget be nem tölthet, azonkívül a dolgot nyilvánosan kihirdetik, hogy szegényüket közlirré is tegyék. (72. §.) Ez tényleg az erkölcs védelmére történt, mert lakodalmaknál pl. a tréfa és a tánc meg volt engedve. (78. §.) Az erkölcsös élet külföldön többször szerepel a szabályokban. Kiházasítási segélyt nem ad hitközség, ha a leány méltatlan vagy gyűlöletes tetteiben, igaz, hogy akkor sem, ha pl. szegény tudós leánya nem köt méltó házasságot. (38. §.) Erkölcstelen asszony fia pedig nem metélhető körül templomban, 10 tallér büntetés terhe alatt. (71. §.) Azok a jóléti intézkedések, melyek a tagok anyagi megerőltetését kívánják meggátolni, nagy előrelátásról tanuskodnak. Purimkor a legközelebbi rokonokon kívül csak *hárvom* embernek szabad „slach-mónesz“-t küldeni. Bizonyos eddig szo-

lakodalmas táncnál (Manführen, l. Magyar lsr. VIII. évf. 101. o.) és a szimchász-tórai vőlegényeknek szoktak küldeni, betilt: „nehogy Izrael pénze veszendőbe menjen ilyen semmiségekkel.“ Ezért nem szabad bevándorlónak sem ajándékot juttatni. Csak a főrabbinak szabad idejövetelekor ajándékot adni, (ettől az ajándéktól úgy látszik nem szegényedhettek el!) ugyyszinén annak, a ki házat velt örök birtokul és felavatja azt. (41. §.) A felesleges költsékezés meggátlására tiltja meg az alapszabály, hogy lakodalomhoz 40 családtagnál többet hívjanak meg, még pedig egy és ugyanazon családból csak férfit, nőt, fiut s leányt, ugyszintén az ehhez a családdhoz tartozó valamely vőlegényt és menyasszonyt. A két örömszülő szülei, testvérei és gyermekei is befoglalvák a 40-be, de ezen számon belül azoknak minden családtagja is meghívható. A negyvenen felül meghívható a főrabbi, a kántorok, szolgák, továbbá *szefárdok* (tehát a másik amsterdami hitközséghez tartozók), ideiglenesen ott tartózkodók és nemközségbeliek, azonkívül a tanítók is, de feleségük nélkül. (42. §.)

Paszitához is 20 család hívható meg legfeljebb, minden családból csak férj és feleség. Ebben a számban a koma s a *móshel* már bennfoglaltatik. Eljegyzési lakomát nem szabad külön lakodalmas teremben, hanem csakis az egyik fél házában tartani. Hogy a fentiek ellen ne lehessen véteni, azért azon templom szolgájának, melyben az esketés vagy paszita szertartása lefolyik majd, adandó át a meghívandók névsora, a ki a havi előljárónak tartozik azt megmutatni. Csak ha ez rendben találja a meghívandók lajstromát, akkor járhat el a templomszolga ebben a megbízásban. Más ember mint a szolga meg nem hívhat, még a lakomarendező fél maga sem, nehogy kijátszszák az intézkedést. A ki ezek ellen vét, 20 tallért fizet. A szolga, a ki ez ellen vét, 2 tallért. A szolga meghívónként való legkisebb dija is meg van állapítva. (42. §.)

Viszont minden vallásos kötelességből folyó (micva-) lakománál az örömszülők kötelesek a betegsegélyző egyesület számára pénzt gyűjteni. A ki ez ellen vét, nemcsak *מעל בהקדש*, szent célt károsított meg, de azonkívül 2 tallér büntetést is fizet. (80. §.)

„A község javára s hasznára“ elrendeltetik, hogy vőlegény nem adhat ajándékba menyasszonyának többet, mint a szerződésben biztosított hozomány összegének 12 százalékát. (73. §.)

Kétségtelen, hogy ezen intézkedések az elharapódzó fényűzés és a rossz példát szolgáltató tulzások miatt váltak szükségessé és bizonyára sok kellemetlenségtől és sértődéstől óvták meg a hitközségi tagokat. A fényűzés és vagyontékozlás ellen irányuló ezen intézkedések mellett jellemző az egyik szigorú pont, melynek értelmében lust a mészáros nem adhat kölcsön, hacsak nem a maga felelősségére. Annak azonban, a kinek a nagytemplomban saját ülése van, szabad 25 frt erejéig lust hitelbe adni. Ha nem fizeti meg a tartozást, a mészárosok a község számlájára írhatják! Ezért joga van a községi pénztárnak, hogyha templomi hely akár a tulajdonos jószántából, akár végrehajtás útján másra átiratik, először a maga érdekeit védeni és ezt a tartozást levonni, mégha a végrehajtó

hitelező nem is kapja meg egész tartozását. (68. §.) Ilyen paragraphusc mutatják, hogy itt is, mint másutt és mint most is, gyakran lehetett így: „fenn az ernyő, nincsen kas“ és sok szinleg gazdag, de valójában szegény ember érezte a jónóduak utánzásának társadalmi kötelességét. Ezé kellett a hitközségnek erre is kiterjeszkedni és ezeket a társadalmi kérdéseket is ügykörébe vonni.

Egy nagy és erős, de nagyságának és erejének tudatában is lev hitközségnek képét mutatják ezek az immár minden szempontból méltato és ismertetett alapszabályok.

Az összeség korlátlan ura az egyeseknek, az egyéninek minde megnyilatkozása a nagy közösség szabályainak van alávetve, az egész hitközség érdeke és fejlődése, valamint jó hírve szempontjából szabályozva. Szinte symbolikus fogalomná válik ezen alapszabály paragraphusainc értelmében a *hitközség* s minden más létezőnek csak mint ezen összeség alkatrészének van oka-joga lenni és élni.

Vizont az ilyen hatalmas, erős szervezet minden egyes tagjára átáradhatott az erőnek s az öntudatnak érzete és táplálhatta vallási meggyőződését, bátoríthatta nehéz küzdelmeiben.

Az egyes tag annál erősebb, annál kifogástalanabbul felel meg hivatásának, mennél egészségesebb az egész test, mennél zavartalanabb működik az egész szervezet.

Büdapest.

Dr. Edelstein Bertalan.

Az Országos Rabbiképzőintézet.

Az Országos Rabbiképzőintézet Vezérlő Bizottsága m. é. decembri hó 11-én Dr. Mezey Ferenc kir. tanácsos elnökletével ülést tartott, melyen Adler Lajos, a Pesti Izr. Hitközség elnöke, Dr. Bánóczy József, Dr. Feleki Béla, Dr. Fischer Gyula, Dr. Hevesi Simon, Dr. Hoffer Ármi, Dr. Kecskeméti Lipót, Dr. Kiss Arnold, Dr. Neumann Ede, Mezei Mó az Izraeliták Országos Irodájának elnöke, Székely Ferenc udv. tanácsos, Dr. Venetianer Lajos, Winterberg Gyula udv. tanácsos, mucsinyi W. Rumi Adolf ker. elnök, bizottsági tagok, továbbá Dr. Blau Lajos igazgató, Balogh Árpád tanár, mint a tanári kar képviselői vettek részt. Báró Dirszt Béla, Báró Gutmann Vilmos, Báró Hatvany Deutsch Béla, Dr. Kohne Adolf báró, Dr. várhelyi Rósa Izsó országgyűlési képviselő, Dr. Sidó Adolf, Dr. Steinherz Jakab, nagypéli Sternthal Salamon ker. elnök s csepeli Weisz Manfréd kimentették távolmaradásukat.

Dr. Mezey Ferenc elnök az ülést a következő beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt Bizottság! Miként mindenütt, a hol magyarok szive össze dobban, úgy a mi tanácskozásainkban és gyülekezeteinkben is sokáig megrezdül még az a nagy fájdalom, mely dicsőséges emlékezetű I. Ferenc József apostoli királyunk Őfelségének halálával a nemzetet sújtott.

Bánatunkat és megemlékezéseinket, egyéni és testületi nyilvánulásaikban megilleti a történet szelleme, mely nagy királyunk letűnt életének határában örökös művét glóriával övezi. És a mikor eképpen a maga nagyságában tárul fel előttünk dicsőült királyunk emberöltőket átfogó uralkodása és a mikor megértjük, hogy ez az uralkodás a magyar nemzet évezredes történetében ne csak az esztendőik mértéke szerint, de az állami fejlődésre, a jog és igazság uralmára, a világosság áramlására gyakorolt hatásánál fogva a magyar história legdicsőbb korszakain is tulvilágított, az egyetemes történet keretében is fénylő eme fejedelmi élet méltatásához ez alkalommal és e szerény helyen nem nyulhatunk. Abban a fenséges mozaikban, mely elhunyt uralkodónknak nemzetek és népek üdvére irányult országglását vázolja, mi és ittvaló történetünk csak szerény törmeléklet alkot. És mégis mennyi erő, mennyi szín és fény árad innen is. A magyar közjognak egyénekre és vallásunkra sugárzó attribútumai, felekezeti szervezkedésünk akaratának fejedelmi megbecsülése és a hit talaján táplálkozó kulturánknak megalapozása örök hőforrásai maradnak a mi hálánknak. A diaszpóra óta, szenvedéseink végtelen utjain, egyetlen egy nemzet fejedelme megközelítően sem gyakorolt a zsidósággal szemben annyi igazságot, tehát annyi jót, mint I. Ferenc József. Hiába keresnénk uralkodót, ki a jogegyenlőség principiumát ily mértékben és ennyi tudatossággal érvényesítette volna. És a mit itt külön hálával kell megemlítenünk, hiába keresnénk fejedelmet, a ki önnön vallásának végtelen tisztelete mellett a zsidóságnak szellemi és erkölcsi életét a legtávolabbról is ennyire méltatta volna. Történetünkben egyedülálló eset, hogy koronás fő a jogok teljességével, országos küldetéssel felruházott rabbiképzőt alapított, azt igazságszótásával és külön kegyével mint nemzeti főiskolát az állami intézmények díszes sorába emelte volna. Meghatottan idézzük ime lelkünkbe a nagy uralkodó fenkölt alakját, a mint alkotását, a rabbiszemináriumot, áldott szavával e hajlékban megszentelte, templomát szelid tekintetével bearanyozta, szerény, de nagyhirű zsidó tudósainkat hivatusukra buzdította és az ifjúságban a lelkesedés lángját felgyújtotta. És ezt a szeretetét uralkodásának kezdetétől haláláig intézetünk számára megőrizte és az elhatározások egész sorozatával tanúsította. Legyen ezért megdicsőült királyunknak soha el nem halaványuló hála és nagy emlékének nemzedékről nemzedékre szálló kegyelet!

A dicsőült királynak szentelt megemlékezés mély hatással volt a Bizottságra, mely a hála és kegyeletes hódolat kifejezését az ülés jegyzőkönyvében megörökítette. Ezzel kapcsolatban elnök a Rabbiképző gyászának megnyilvánulásairól tett jelentést. A király temetése napján az intézet templomában gyászistentisztelet volt, a melyen Dr. Blau Lajos igazgató emlékbeszédet mondott, elnök a Vezérlőbizottság nevében a vallás- és közoktatásügyi miniszter útján IV. Károly király Öfelségéhez részvétfeliratot és hódoló nyilatkozatot intézett, a tanári kar pedig elrendelte, hogy egy hallgató egy éven át naponta imát mondjon a dicsőült király lelki üdvéért.

A Bizottság a jelentést helyeslőleg vette tudomásul és az említet kegyeleti aktusokat elnök indítványára azzal a határozattal egészítette ki hogy a király halálózása napjának mindenkori évfordulóján az intéze templomában gyászistentisztelet tartassék és hogy a mindenkori Hazkár: alkalmával a dicsőült Felség emlékének áldozzanak. Végül megelégedésse vette tudomásul az elnökség oda irányuló eljárását, hogy az intézet a „Ferenc József Országos Rabbiképzőintézet“ név viselésére jogosultságo nyerjen.

De mind e kegyeletes intézkedések jelentőségét túlhaladja az Izraeliták Országos Irodájának ama kezdeményezése, a melynek közléséve elnök a király emlékének szóló jelentését, illetve előterjesztéseit befejezte Tudomására hozta a Bizottságnak, hogy az Országos Iroda a király emlékére alkotandó nagy országos kulturális alap létesítése tárgyában országos értekezletet hívott egybe. Ez alap az Országos Rabbiképzőintézet és a Országos Tanítóképzőintézet kereteiben létesítendő internátusok felállítására és fentartására fog szolgálni, hivatva van tehát arra, hogy azt az eszmét váltsa valóra, mely a Rabbiképző gondozására hivatott Bizottságot évek óta foglalkoztatja és a melynek megvalósulásától az intéze jövője függ. Nyomatékos szavakkal kérte tehát a Bizottság támogatását a melyet a jelenlevők a legnagyobb készséggel kilátásba is helyeztek.

Ezek után kegyeletesen emlékezett meg a Bizottság egyik régi tagjának, Deutsch Sámuelnek elhunytáról és annak új tagjait, Dr. Felek Bélát, Dr. Kiss Arnoldot és Székely Ferencet köszöntötte. Jelentette továbbá, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter Dr. Klein Miksát rendkívüli tanárrá nevezte ki, beszámolt a megüresedett theológiai tanszél betöltésére irányuló törekvésekről, köszönetet mondott Dr. Fischer Gyula Dr. Hevesi Simon és Dr. Venetianer Lajos bizottsági tagoknak a helyettesítés készséges vállalásáért, szólt az intézet növendékeinek katonai szolgálatáról és azok ellátásáról, valamint a tanárok számára kieszközölt háborus segélyről, a melynek költségei nem az intézetet terhelik, hanem az állam pénztárából nyertek fedezetet. Ezzel kapcsolatban közölte, hogy a kormány az intézet számadásait jóváhagyta és a kezelésnél elér 3100 korona megtakarítást fele részben a Rabbiképző menzája, fele részben pedig a Tanítóképző internátusa céljaira engedélyezte. Ezt követte a menzáról szóló jelentése, a melynek során Winterberg Gyulának meleg köszönetet fejezett ki és az Écz Chájim-egyesület működéséről való megemlékezés, a melynek ügykezelése körül javítások lesznek teendők. Jelentette továbbá, hogy néhai Dr. Simon József örökösei az elhunyt emlékére 2000 koronás alapítványt létesítettek, melynek évi kamatai ösztöndíj lesznek kiadandók. Az alapító levél kormányhatósági jóváhagyása érdemében a felterjesztés megtörtént. A felállítandó internátus javára a Pesti Chevra Kadisa tisztviselői 1000 koronás alapítványt tettek, mely Dr. Mezey Ferenc nevét viseli. Jövedelne egyelőre a menza céljait fogja szolgálni.

Az intézet anyagi érdekeiről szóló kimerítő, itt csak főbb pontjaiban ismertetett jelentéshez annak szellemi életére vonatkozó közlések csatlakoztak. Megemlékezett a tavalyi rabbiképesítő vizsgákról és az azokat követő felavató ünnepélyről, a melyen a Vezérlő Bizottság nevében Dr. Kecskeméti Lipót, a vizsgáló bizottság elnöke mondott beszédet és az alsó tanfolyam V. osztálya tanulóinak a theológiai tantárgyakból tett szóbeli érettségi vizsgájáról, a melynek elnöke, Dr. Neumann Ede nagy elismeréssel szólt a kitűnő eredményről. A jelentés egyik legfontosabb tárgya a héber nyelvnek az étellel kapcsolatos intenzív művelése volt. Az ehhez fűződő tanácskozással fejeződött be az ülés, a melyen az elnök mélyjárattal, az intézet szellemi és anyagi érdekeit párját ritkító hivatottsággal és buzgalommal felkaroló működése iránt való hálás elismerés ismételtén jutott kifejezésre.

Egyesületi élet.

Az Országos Rabbiegyesület választmánya m. é. december hó 12-én Dr. Neumann Ede elnökletével a Pesti Izr. Hitközség székházában ülést tartott, a melyen Dr. Adler Illés, Dr. Adler Vilmos, Dr. Blau Lajos, Dr. Edelstein Bertalan, Feigl L. H., Dr. Hoffer Ármin, Dr. Kecskeméti Lipót, Dr. Kiss Arnold, Dr. Kriszhaber Béla, Lebovits József, Dr. Schwarz Mór, Dr. Vajda Béla, Dr. Weisz Miksa választmányi tagok vettek részt és Dr. Weiszbürg Gyula mint vendég volt jelen. Dr. Lövy Ferenc és Dr. Venetianer Lajos jegyzők kimentették távolmaradásukat, a jegyzőkönyv vezetését Dr. Adler Vilmos vállalta.

Az ülés fájdalmas megnyilatkozása volt annak a mélységes gyásznak, a melybe I. Ferenc József király Ő császári és apostoli királyi Felségének elhunytja a nemzetet borította és kegyeletes intézkedéseket tett, hogy a dicsőült emléke iránt való hódolat méltó módon jusson kifejezésre. Az elnöki megemlékezésben az a mérhetetlen hála szólalt meg, mely a magyar zsidóságot a halhatatlanhoz fűzi, a ki hitünk igazainak mindenkor védője, jogainak, szabadságának, méltóságának paizsa volt. Elnök mély megindultsággal emlékezve meg az áldásokról, a melyek a dicsőséges uralkodó atyai szivéből fakadtak és hódolattal adózva a zsidóság lelkébe vésett nevének, azt indítványozta: mondja ki a választmány, hogy az üdvözült király halálának évfordulója a gyászos és hálás megemlékezés ünnepi alkalma legyen hitközségeinkben, hogy emlékének és példájának áldásai a jövőben is gyülekezeteinkre és különösen a serdülő nemzedékre szálljanak, mondja ki továbbá, hogy a rabbikar minden ügyekezettel hasson oda, hogy az Izraeliták Országos Irodájától kezdeményezett I. Ferenc József-országos alap számára megnyerje gyülekezeteink és hiveink áldozatkészségét, ezeket a határozatokat pedig közölje a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter urral annak a kérelemnek kapcsán, hogy az Országos Rabbiegyesület választmányának legmélyebb részvétét és legaláztalább alatt-

valói hódolatát a legmagasabb trón előtt tolmácsolja. A választmány a indítványokat elfogadta és megbizta az elnökséget egyhangu határozata nak foganatosításával.

A megdicsőült király iránt való hódoló kegyeletnek szentelt aktu befejezése után a választmány az egyesület napirenden levő ügyeinek tárgyalásával foglalkozott.

Elnök jelenti, hogy az egyesület Feldmann Mózes kartársnak a aguna-kérdésről irt kitűnő értekezését kinyomatta és megfelelő gondos kodás történt, hogy a szakférfiak mennél szélesebb körében elterjedjen. Tudomása szerint a legkiválóbb szaktekintélyektől helyeslő és elismer nyilatkozatok jutottak a szerzőhöz, a kinek munkája lényegesen hozzájárul a kérdések tisztázásához. Az egyesületre egyelőre ebből az ügyből kife lyőlag nem háranlanak újabb feladatok, a Feldmann értekezésében tárgya kérdésekkel a választmány érdemlegesen nem foglalkozik, de a f. március 7-én tartott választmányi üléstől kiküldött tanács meg fogja kez deni működését, mihelyt akár kartársak, akár érdekelt felek a háboruv. kapcsolatos kérdések eldöntése vagy egyéb ilyenmü ügyekkel összefügg intézkedések megtétele végett hozzá fordulnak.

A román betörés folytán válságos helyzetbe került kartársak sors kötelességszerű figyelmenek tárgya volt. De minthogy illetékes helyen teljesen megnyugtató módon tudomást szerzett arról, hogy a székes fővárosban Székely Ferenc udv. tan. elnöklete alatt alakult segítő-bizottság a menekült rabbik ügyét a legmelegebben felkarolta, külön intézke dések megtételének szüksége nem forgott fenn. Az egyesület pénztárába csak egy kartársnak utalványozott ki segílyt, a ki ebben az érdembe hozzá fordult. Ennek közlése kapcsán háláját fejezi ki a segítő-bizottság nak, a mely oly nemes módon gondoskodott a román betörés áldozata ról. Megemléskzik továbbá arról, hogy az Izraeliták Országos Irodája menekült rabbik és hitközségi tisztviselők érdekében átiratot intéze azokhoz a hitközségekhez, a melyekben a rabbiszék vagy valamely tiszt viselői állás üresedésben van, felkérve őket, hogy az egyházi funkció ideiglenes ellátására a menekülteket alkalmazzák és készséggel ajánlv fel a közvetítést. Az Országos Iroda és részben a saját közbenjárás folytán Dr. Kelemen Adolf, Dr. Neumann József, Dr. Pap Lajos és Dr. Steiner Vilmos kartársak meghívásokat is kaptak és a vendéglátó hit községekben a figyelem jöleső jeleiben részesültek. A választmány ez hálás elismeréssel vette tudomásul.

A választmány március 7-én tartott ülésének határozata értelmébe a tábori lelkészeti ügyében illetékes helyen eljárás és ez eljárásna annyiban volt is némi eredménye, hogy értesülése szerint ezentul csak rabbilivalt viselő egyéneket, nem pedig jelölteket fognak tábori le kszői szolgálatra alkalmazni. A nagyfontosságú kérdés azonban ezzel mé koránt sincs megoldva és további lépések teendők, hogy a felekezet il irányu jogos igényei érvényre emelkedjenek, jelesül, hogy az izraelit

egyházak hasonló célú törekvéseit és közli, hogy az ez érdeemben megkezdett munkát erélyesen folytatni szándékszik, a mit a választmány helyeslőleg vett tudomásul.

A rabbikar anyagi helyzetét, de erkölcsi érdekeit is nagyon közélre érintő anyagi kérdések tették a választmány további tanácskozásainak tárgyát. Elnök mindennek előtt az özvegyi segélyintézmény hanyatlására irányítja a választmány figyelmét. Egyre csökken a befizetők száma, miben korántsem a kartársi szeretet hiányának, hanem a legtöbb kartár szomorú anyagi helyzetének jelét látja. Pedig az intézmény fentartása nagyon kívánatos volna és abban az erre különhelyzetüknél fogva erkölcsileg nem kötelezhető hittanárokon kívül az egyesület minden tagjának rész kellene vennie. Megfontolandónak ajánlja, hogy vajjon nem kellene-e a kartársak javadalmazása szerint a befizetendő járuléknak több kategóriáját megállapítani és ismételten rámutat a tanárok hasonló célú intézményének áldásos működésére. A kérdés megvitatása során több kartár a fájdalom és megbotránkozás hangján panaszolta el, hogy egyes hitközségek egy emberöltőt meghaladó hűsleges lelkesítő működés után elhunyt kiváló és országos hírnévnek örvendő rabbijaik özvegyeivel szemben miképpen viselkedtek és a választmányban az a nézet alakult ki, hogy az intézmény fentartandó már azért is, mert nagy erkölcsi értéke és hatása van annak, ha azok, a kik maguk is szűkös viszonyok között élnek, példájút adják a legnehezebb megpróbáltatások napjaiban fokozott mértékben kívánatos áldozatkészségnek és kartársi szeretetnek. A választmány ebben az értelemben határozott is, megbizva az elnökséget, hogy az intézmény megfelelő átalakítására vonatkozó konkrét javaslatot terjeszzen majd elő.

Az elhez az ügylőz fűződött élénk eszmecsere a háborús segély felosztásáról való jelentés követte. Elnök ismertette a háborús segély kiosztásának érdemében az Izraeliták Országos Irodájával karöltve kifejtett munkásságot és azt az elvet, a mely a felosztást irányította. Hálával mutat rá a többi felekezettel való paritásra, a mely a segélyösszegek megállapításában kifejezésre jutott és azért a kitüntető bizalomért, melyet az Izraeliták Országos Irodája az Országos Rabbiegyesület vezetősége iránt tanusított azzal, hogy az összeg felosztását reá bízta. A választmány helyeslőleg vette tudomásul az elnökség eljárását, az Országos Irodának az ügy érdekében való hálára kötelező buzgólkodásáért és elnöknek körültekintő, minden körülményt gondosan mérlegelő működéséért elismerését és köszönetét fejezte ki.

A választmányi ülésnek nem kevésbé fontos tárgya a *korpótlé* ügye volt. Az Izraeliták Országos Irodája ugyanis közölte elnökkel, hogy a kultuszminiszterium rövid uton arról értesítette, hogy a „kongresszus alapon álló izraelita lelkesítők korpótlékainál fenforgó méltányosság tekintetek honorálására 15,000 koronát engedélyezett“, de semmiféle elve nem jelölt meg, mely az összegek kiosztásánál szemmel tartandó lesz. A

szóban forgó összeg mily módon való felosztását a rabbikarban döntess el és a hozott határozatoknak megfelelő részletes javaslatokat terjeszse be mielőbb hozzá. Vonatkozó értesítését a következő szavakkal zárta: „A rabbikar jogainak és érdekeinek mindig és mindenben készséggel védői vagyunk és leszünk. Igaz örömünkre szolgál tehát, ha e részben némi eredményeket érthetünk el, de a fenforgó megosztás kérdésében nem határozhatunk, mert erre kizárólag a főtisztelendő rabbikart tartjuk hivatottnak.“ Elnök az örömmel vett értesítés kapcsán tüzetesebben ismertette a kérdés jelentőségét, rámutatott arra, hogy egy jog elismeréséről van szó, mely eddig érvényre emelkedni nem tudott és noha a rendelkezésre bocsátott összeg sokkal csekélyebb, semhogya a legszereényebb igények kielégítésére is alkalmas volna, annak megadásában is fontos eredményt lát és abban a reményben, hogy nemcsak állatordósítható, hanem megfelelő felemelése is kieszközölhető lesz, elfogadását ajánlja. A felosztását illető javaslatlételre vonatkozólag nyert megbízás azonban multhatatlanul szükségessé teszi a rabbikarra vonatkozó hiteles adatok beszerzését. Az Országos Hadsegélyző Bizottságtól megadott háborus segély felosztását rendkívül megnehezítette az a körülmény, hogy ily adatok nem állottak rendelkezésre, most már elodázhatatlanná vált azok összegyűjtése és a rabbikar valamennyi tagját felölelő törzskönyvvé való feldolgozása. Ez a törzskönyv tartalmazni fogja a hitközségekre vonatkozó legfontosabb adatokat is és változások beállítását, kiegészítet, illetve helyesbiteni fogja feljegyzéseit. A rovatos kérdőív már szét is küldötte, de az adatgyűjtés még nem haladt annyira, hogy a korpótlék céljaira rendelkezésre bocsátott összeg felosztásának kérdésével tüzetesen foglalkozni lehetne, mindazonáltal felkéri a választmány tagjait, hogy erre vonatkozólag is óhajaikat és nézeteiket nyilvánítsák. Hozzáteszi még, hogy a létesítendő törzskönyv egy régen tapasztalt hiány pótlására van hivatva és hogy az Izraeliták Országos Irodája elismerve annak a szóbanforgó kérdésen túl terjedő fontosságát, felkért elnököt, hogy annak egy példányát rendelkezésére bocsássa és változó adatokat annak kijavítása végett esetről esetre közölje velő viszont a maga részéről vele fogja közölni mindazokat az adatokat, melyekről ő nyer hivatalos tudomást.

A korpótlékre vonatkozó közléshez hosszabb eszmeváltás fűződött a törzskönyv létesítését pedig a választmány köszönettel és elismeréssel vette tudomásul. A korpótlék céljaira rendelkezésre bocsátott összeg felosztására vonatkozó javaslat megállapítása az adatok beérkezés után tartandó választmányi ülés, illetve közgyűlés feladata lesz.

Élénk örömet keltett a választmányban elnök abbeli közlése, hogy a rabbikar egyik legrégebb és legsürgősebb óhaja a teljesülés felé közeledik. Az Izraeliták Országos Irodája ugyanis közölte vele abbeli elhatározását, hogy a törzskönyvünk céljaira egybegyűjtendő adatok azért kiváló érdeklő birnak reá nézve, mert el van határozva arra, hogy már egy ízben általa és ezt követelőleg egyesületünk elnökségétől

megindított nyugdíjintézeti ügyet újból munkarendjére tűzze és azt minden erejével meg is akarja valósítani. Elnök rámutatva arra, hogy rabbikarnak alig lesz valamikor is módjában a nyugdíj-, valamint özvegyek és árvák ellátásának kérdését öneréből megoldásra vinni, mutatja az Izraeliták Országos Irodája kijelentésének nagy jelentőségét, melyhez a választmány hálás köszönete csatlakozik.

A tanácskozások befejeztével kifejezésre jutott az az óhaj, hogy közel jövőben Őfelsége elé járuló hódoló küldöttségben a rabbikar kellő képviselve legyen és a választmány felkérte elnököt, hogy ebben érdemben az Izraeliták Országos Irodájához forduljon.

A jelenlevők élénk érdeklődése mellett lefolyt magas színvonalú ülés az elnök működése iránt való elismerés kifejezésével késő este véget.

Krónika.

A Ferencz József Alap megalkotása. A magyar zsidóság a kegyeleti cselekedetek egész sorával róttta le a dicsőült király iránt való hódolatát. Az őszinte gyász lélekből fakadó hangjai szólaltak meg templorinkban. Külföldön élő magyar hittestvéreink is áldoztak a boldog dicsőséges emlékezetének. Jeruzsálemben gyászistentiszteletet tartott és Dr. Lederer Sándor, a magyarországi Palesztina-bizottság elnökér távirati megkeresésére az elhunyt lelki üdvéért imádkoztak, a hambu templomban Dr. Leimdörfer Dávid rabbi, hazánkfia, a legkitünőbb li szónokok egyike, a ki a magyar névnek diszét és tekintélyét a néri zsidóság köreiben növelte, a legmagasabb állami és városi hatóság jelenlétében mélyen megható beszédben (Gedenk-Rede auf weiland : Majestät den Kaiser von Osterreich, Apostolischen König von Ungar Franz Josef I. gehalten bei der Gedächtnisfeier am 17. Dezember 1916. Israelitischen Tempel zu Hamburg von Dr. D. Leimdörfer, Rabbiner u Prediger zu Hamburg. Der Ertrag ist zum Besten der österreichisch-ungarisch Kriegsfürsorge in Hamburg bestimmt) dicsőítette uralkodói és embri kiválóságát, a templomi gyászünnepekhez pedig valamennyi közintézményi kegyeleti megnyilatkozásai és a király emlékének megörökítésére szolgáló rendelkezései (alapítványok stb.) csatlakoztak. Mindmegganyiban megkamódon jutottak kifejezésre azok a hálás érzelmek, a melyek a magy zsidóságot az elhunythoz fűzik és tanubizonyosságai annak, hogy nagy áldott neve mily mélyen vésődött be szívébe.

A dicsőült király emléke iránt való kegyelet *országos* jelentősé megnyilatkozása az az értekezlet volt, a melyre az Izraeliták Ország Irodája elnökségének meghívására felekezetiünk számos vezérférfia közéleti kitünőségek dec. 11-én az Országos Rabbiképzőintézet diszterméki gyűltek egybe. Az értekezlet célja a király nevére alkotandó nagy ország kulturális alap létesítése volt, a mely az Országos Rabbiképzőintézet az Országos Tanítóképzőintézet kereteiben felállítandó internátusok lé

sítésére és fentartására fog szolgálni, meg fogja tehát valósítani a felekezet egyik régi és nagyon hő óhaját, módot nyujtva annak a tartozásnak lerovására, mely a magyar zsidóságot azokkal az intézetekkel szemben terheli, a melyek vallásos életének és kulturájának gondozóit: papjait és tanítóit nevelik.

Az értekezletet *Mezei* Mór elnök beszéde nyitotta meg Bensőséges kegyelettel és mély hálával szólt a dicsőült uralkodóról, kinek igazságszeretetéből felekezetünk a jogegyenlőség polcára emelkedett. A felekezet – úgy mond – azzal róhatja le legméltóbban háláját a nagy uralkodó iránt, ha a maga áldozatkészségéből is fejleszti azt a két intézetet, mely létesülését neki köszöni, mert az Ő elhatározása alakította át az 1848. szabadságharcban való részvétel miatt a zsidóságra kivetett hadisarcot azzá az iskolaalappá, a mely papjaink és tanítóink nevelőintézeteinek felállítására az anyagi eszközöket nyujtotta és azok fentartására szolgál. Nagy érdekek követelik ez intézeteknek internátusokkal való kiegészítését és annak a reménynek ad kifejezést, hogy a felekezet minden tényezője a Ferencz József Alap megalkotásának eszméjét a dicsőült király emlékéhez méltó lelkesedéssel fogja felkarolni. Megnyitván az értekezletet, Dr. Mezey Ferencet, az Izraeliták Országos Irodájának alelnökét kérte fel, hogy terjessze elő az alapra vonatkozó részletes javaslatait, hogy mielőbb valóra váljék a nemes eszme, melyet neki köszönünk. Dr. *Mezey* megtette előterjesztését, a melyet az értekezlet inucsynyi *Wofl* Rumi Adolf, Dr. *Guth* Jenő és Dr. *Nemess* Zsigmond hozzászólásai után egyértelmű lelkesedéssel el is fogadott. Kimondotta, hogy az alap megalkotandó és az Országos Iroda elnökségét bizta meg az azzal kapcsolatos munkák végzésével, az ő tisztje lesz a végrehajtó bizottság megszervezése is, a melynek jogában fog állani, hogy magát új tagokkal kiegészítse. Az alap céljaira egybegyűlő összegek a munkálatok befejezéséig az Országos Magyar Izrael. Közalap őrizetére lesznek bizandók. A határozat kimondása után Dr. Mezey tüzetesen ismertette a két intézet helyzetét, valamint az internátusok létesítésének módját és bemutatta a hazai zsidósághoz intézendő és a végrehajtó bizottságtól aláírandó felhívást, melyet az értekezlet élénk tetszésének nyilvánításai mellett egyhangulag elfogadott. Végezetül Dr. *Neumann* Ede szólalt fel. Megemlékezőn az intézet alapításáról és megnyitásáról, rámutatott arra, hogy a vallásnak és tudománynak e mind a mai napig befejezetlen temploma most nyerte tetőzetét. Szólt azoknak a nélkülözéseknek káros hatásairól, a melyeknek az intézet növendékei ki voltak téve éppen azokban az években, a melyekben az ifjuságnak fokozott gondozásra van szüksége, az ideje előtt letört tehetségekről és a felekezet abbéli kötelességéről, hogy szeretetének melegét éreztesse azokkal, a kik egész életüket legmagasabb javai szolgálatának ajánlják fel. Szavai annak a kijelentésével zárultak, hogy a rabbikar teljes odaadással és lelkesedéssel fog buzgólni a nagyjelentőségű vállalkozás sikerének érdekében.

IV. Károly király Őfelsége koronázása napján templomainkban ünnepi istentiszteletek voltak, a melyeken papjaink a szent aktust méltató

beszédekben kifejezést adtak a hazafias, királyhű magyar zsidóság ünnepi érzelmeinek és Isten áldását könyörögték le a nemzetet királyával egyesítő frigyre. Az istentiszteletek nagy díszszel ékeskedtek és a hatóságok jelenlétében folytak le.

Az Izraeliták Országos Irodája a koronázás napján tartandó ünnepi istentiszteletek ügyében a következő köriratot intézte a kerületi elnökségekhez: 38944 szám. **Tekintetes Kerületi Elnökség!**

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur önnagyméltóságának folyó hó 15-én 16577/1916. eln. szám alatt kelt rendeletében nyert felhíváshoz képest felkérjük a Tekintetes Elnökséget, miszerint intézkedni sziveskedjék, hogy IV. Károly király Öfelsége megkoronázása napján hitközségeinkben ünnepi istentiszteletek és ezekkel kapcsolatban a nagy közjogi esemény jelentőségét méltató ünnepi beszédek tartassanak.

A hitfelekezetiünkben élő, vallási intézményeiben és a tagok érzületében a Trón iránt fennálló mélységes hódolat és szeretet mellett bizvást hisszük, hogy a loyaltásnak ezen külső megnyilvánulása felekezetiünk testületeiben méltó keretek között fog lefolyni, hogy fokozza a hívőknek a koronában egyesülő nagy nemzeti gondolatnak erős tudatát és az ifjúságban a király iránti ragaszkodásban megnyilatkozó hazaszeretetét.

Kiváló tisztelettel

Budapest, 1916. évi december hó 19-én

az izraeliták országos irodája:

Dr. Mezey Ferencz irodai alelnök.

Mezei Mór irodai elnök.

Az izraelita hitfelekezet képviselőiként a koronázási templomban megjelentek: Dr. Mezey Ferenc, az Izraeliták Országos Irodájának alelnöke, Dr. Nemess Zsigmond és Dr. várhelyi Rósa Izsó országgyűlési képviselők, kerületi elnökök, a pénzügyminiszterium tribünjén pedig Dr. Stiller Mór e. h., Dr. Grauer Vilmos és Dr. Halász Frigyes kir. tan., a pesti izr. hitközség előjárói, Dr. Szabolesi Izidor, a budai izr. hitközség elnöke és Dr. Stern József kir. tan., az óbudai hitközség elnöke foglaltak helyet. Az orthodox hittestvéreket óbudai Freudiger Ábrahám, a pesti orthodox hitközség elnöke képviselte.

Örömmel jegyezzük fel, hogy egyes hitközségek és egyesületek a koronázás ünnepét szegények megvendégelésével, ösztöndíjak, alapítványok és közjóléti intézmények létesítésével is ülték meg.

Jubileum. Dr. *Danzig* Samu, a máramarosszigeti szefard hitközség főrabijja, működése első évtizedének betöltése alkalnából lelkes ünnepségben részesült. A hitközség diszközgyűlést tartott, a melynek keretében Dr. *Kahan* Lajos h. elnök meleg szavakkal üdvözölte a szeretett, közbecsülésben álló lelkipásztort, kiemelve, hogy az ő buzgóságát dicséri a felekezeti iskola megteremtése és a hitközség kulturális érdekeinek térfoglalása. Az elnök üdvözlését Dr. *Danzig* megkapó beszéde követte, a mely után a nőegyesület választmánya köszöntötte a főrabbit.

Kitüntetés. Ferenc Szalvátor főherceg *Krausz* Karolin, Krausz Áron iglói főrabbi nevének a háboru elejétől odaadón teljesített betegápolással szerzett kiváló érdemeinek elismeréséül a Vöröskereszt hadi-ékitményes ezüst díszérmét díjmentesen adományozta.

Zsidó ifjusági lap. „*Remény*“ címmel a zsidó ifjúságnak szánt lap indult meg, melynek szerkesztői Dr. *Molnár* Ernő és *Bohor* Izsó, főmunkatársa Dr. *Patai* József. Ezuttal csak néhány szóval emlékezhetünk meg róla. Hézagot van hivatva pótolni, örömmel köszöntjük tehát és sikerére irányuló legmelegebb óhajainkkal t. kartársaink szives figyelmébe ajánljuk. Előfizetési ára egész évre 8 korona. Szerkesztőség és kiadó-

Felhívás a hazai zsidósághoz!

Első Ferencz József Ő császári és apostoli királyi Felségének halála feletti fájdalomunk és kegyeletes megemlékezéseink közepette egyesekben és gyülekezeteinkben országszerte bensőséggel nyilvánul meg a magyar zsidóság mélységes hálaérzete, melyet megdicsőült fejedelmünk iránt érez, kinek uralkodása polgári jogaink és vallásunk közjogi állásának alaptörvényekkel való biztosítása és hitfelekezetünk elsőrendű kulturális intézményeinek megalkotása alapján a hazai zsidóság köreiből örökké felejthetetlen marad.

A nemzet gyászával összeforrt bánatunk mellett a magyar zsidóság története szent hagyományként örökíti át nagy királyunknál áldást árasztó és a multnak szenvedései után hatványozottan átérzett igazságszeretetét, a jogegyenlőség elvének dicső vezérlete alatt tett diadalmas hódításait és az előítéletek homályán át világosságot ontó népeknek, kormányoknak mindenkoron fénylő fejedelmi példáját.

Érzelmünket a boldogult király Őfelségének külön kegyeibe fogadott intézményeinkkel kapcsolatosan is maradandóvá avatni óhajtván, fenséges szelleméhez való hűséggel eltökéltük, hogy szerény erőnkől egy nagyszabású országos *FERENCZ JÓZSEF-ALAF* létesüljön, mely a hit és a nemzeti közművelődés erősítésére és ideális élethivatásokra induló ifjuságnak javára szolgálván, az *Országos Rabbiképző és Országos Izr. Tanítóképző Intézetek min. nagy királyunk országlásához fűződő alkotások kereteiben létesítendő internátusok javára fordíttassék.*

Első eset, hogy hitközségeink, testületeink és hitfelekezetünk tagjainak összessége ily közös nagy és szent kegyeleti áldozatra hivatnak fel. Célunk, hogy egyrészt a zsidóság háláját és másrészt a megdicsőült uralkodó eszményi hitet, kulturát és emberszeretetet terjeszté harmonikus életművének szellemét a zsidóság intézményeiben is megörökítsük. Kell tehát, hogy ez alap méltó legyen jószágos királyunk emlékéhez, tettekre hívó kegyeletünkhöz és egyetemes hitfelekezetünk magasztos feladataihoz.

Bizalommal kérjük fel ime a hazai zsidóságot adakozásra és erős ama hitünk, hogy hitközségeink és testületeink a gyűjtést szeretettel megszervezik, hogy felekezetünk háladatosságának eme közös oltárán önnön erejükből és a tagok széles rétegeinek bevonásával szívük szerinti készséggel áldozhassanak.

Isten áldja és óvja szeretett hazánkat!

Budapest, 1916. december havában.

Dr. Mezey Ferencz

az orsz. iroda alelnöke.

Mezei Mór

az orsz. izr. iroda elnöke

TARTALOM. Királyunk. — A tizedik évfolyam. — Földatok. Dr. Hevesi Simon. — A négybetűs istennév feledésbe ment kiejtése. Dr. Güdemann Mór. — A szárnyas Elisa. Dr. Schwarz Adolf. — Zsidó hűség. Dr. Blau Lajos. — Társadalmi életre, közérkölcsekre vonatkozó hitközségi intézkedések Amsterdamban 200 év előtt. Dr. Edelstein Bertalan. — A: Országos Rabbiképzőintézet. — Fejlesztési élet. — Kérőnk. — Felhívás a hazai zsidósághoz